

felicitatis, propter quod edificium aquilonare significat donum timoris filialis: timor enim causalivus est infestationis et tremoris, ut patet ad sensum. Dietum est autem supra quod in his duobus edificis est habitatio sacerdotum, quia sacerdotes esse debent in continuo timore, ne Deum offendant, et in fervore dilectionis, ut ei devote deserviant. De istis edificis aquilonari et australi potest accipi id quod scribitur *Cont. iv*: Surge, aquilo, et veni, auster, perfla hortum meum, et fluent aromata illius. Per spiritum enim timoris et dilectionis flunt aromata charismatum in horto Ecclesie militantis. Per quatuor autem atria possunt intelligi quatuor virtutes cardinales, de quibus atris dicitur *Psalm. LXXXIII*: Melior est dies una in atris tuis super millia. Nam commorari in exercitio virtutum cardinalium est optimum. Per culinas vero seu coquinas possunt intelligi doctores sacre Scripturæ de-

voti, qui suis meditationibus decoquant cibum sacre Scripturæ ut alii possint inde refici, secundum illud *Psalm. XXXVIII*: Concalut cor meum ultra me, et in meditatione mea exardescet ignis. Iste vero coquina sunt in atrio situate, quia doctores sacri eloqui debent prius in quatuor virtutibus cardinalibus esse exercitati. Dicitur enim *I. Ethic.*, quod moralis philosophia non est, conveniens auditor ille qui est secutor passionum, et multo minus est conveniens auditor theologus; et adhuc multo minus conveniens ejus doctor, propter quod in sacra Scripturæ doctoribus præcigitur exercitium in virtutibus moralibus: unde dicit Philosophus *VII. Physic.*, quod sedendo fit anima sciens et prudens; quia sedando turbationes passionum, et quiescendo ab impulsionebus earum, quod fit per virtutum moralium exercitium, acquiritur sanctorum notitia Scripturarum. »

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Gloria Domini, quæ cap. ix, 3 et cap. x, 4 et 18, visa est e templo agradi, cum illud a Chaldeis evertendum erat; nunc cum illud a Zorobabele reedificandum est, illuc revertitur, jubetque Dominus Ezechiel, ut ideam templi, ejusque ritus et præcepta Judæis ostendat, ut ipsi eam custodiant: quod si fecerint, promittit se in eo cum ipsis jugiter habitaturum. *Idem, vers. 13, describit altare holocaustorum, et vers. 18, ritum sacrificandi.**

1. Et duxit me ad portam, quæ respiciebat ad viam Orientalem. 2. Et ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per viam Orientalem: et vox erat ei quasi vox aquarum multarum, et terra splendebat a majestate ejus. 3. Et vidi visionem, secundum speciem, quam videram, quando venit ut disperderet civitatem: et species secundum aspectum, quem videram juxta fluvium Chobar: et cecidi super faciem meam. 4. Et majestas Domini ingressa est templum per viam portæ, quæ respiciebat ad Orientem. 5. Et elevavit me spiritus, et introduxit me in atrium interius: et ecce repleta erat gloria Domini domus. 6. Et audivi loquentem ad me de domo, et vir qui stabat juxta me, 7. dixit ad me: Fili hominis, locus solii mei, et locus vestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Israel in æternum: et non pollutum ultra domus Israel nomen sanctum meum, ipsi et reges eorum in fornicationibus suis, et in ruinis regum suorum, et in excelsis. 8. Qui fabricati sunt limen suum juxta limen meum, et postes suos juxta postes meos: et murus erat inter me et eos: et polluerunt nomen sanctum meum in abominacionibus quas fecerunt: propter quod consumpsi eos in ira mea. 9. Nunc ergo repellant precul fornicationem suam, et ruinas regum suorum a me: et habitent in medio eorum semper. 10. Tu autem, fili hominis, ostende domui Israel templum, et confundantur ab iniquitatibus suis, et metantur fabricam: 11. et erubescant ex omnibus quas fecerunt: Figuram domus, et fabricæ ejus exitus, et introitus, et omnem descriptionem ejus, et universa præcepta ejus, cunctumque ordinem ejus, et omnes leges ejus ostende eis, et scribes in oculis eorum: ut custodiant omnes descriptiones ejus, et præcepta illius, et faciunt ea. 12. Ista est lex domus in summitate montis: Omnis finis ejus in circuitu, Sanctum sanctorum est: hæc est ergo lex domus. 13. Iste autem mensuræ altaris in cubito verissimo,

qui habebat cubitum et palmum: in sinu ejus erat cubitus et cubitus in latitudine, et definitio ejus usque ad latus ejus, et in circuitu, palmus unus, hæc quoque erat fossa altaris. 14. Et de sinu terra usque ad crepidinem novissimam duo cubiti, et latitudo cubiti omnis: et a crepidine minore usque ad crepidinem majorem quatuor cubiti, et latitudo cubiti unius. 15. Ipse autem Ariel quatuor cubitorum: et ab Ariel usque ad sursum, corona quatuor. 16. Et Ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis: quadrangulatum aque lateribus. 17. Et crepido quatuordecim cubitorum longitudinis per quatuordecim cubitos latitudinis in quatuor angulis ejus: et corona in circuitu ejus: simili cubiti, et sinus ejus unius cubiti per circuitum: gradus autem ejus versi ad Orientem. 18. Et dixit ad me: Fili hominis, hæc dicit Dominus Deus: Hi sunt ritus altaris, in quibus quæcunque fuerit fabricatum; ut offeratur super illud holocaustum, et effundatur sanguis. 19. Et dabis sacerdotibus, et Levitis, qui sunt de semine Saloe, qui accedebat ad me, ait Dominus Deus, ut offerant tibi vitulum de armento pro peccato. 20. Et assumens de sanguine ejus, ponas super quatuor cornua ejus, et super quatuor angulos crepidinis, et super coronam in circuitu: et mundabis illud, et expiabis. 21. Et tolles vitulum, qui oblati fuerit pro peccato: et combures eum in separato loco domus extra sanctuarium. 22. Et in die secunda offeres hircum caprarum immaculatum pro peccato: et expiabit altare, sicut expiaverunt in vitulo. 23. Cumque compleveris expians illud, offeres vitulum de armento immaculatum, et arietem de grege immaculatum. 24. Et offeres eos in conspectu Domini: et mittent sacerdotes super eos sal, et offerent eos holocaustum Domino. 25. Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie: et vitulum de armento, et arietem de pecoribus immaculatos offerent. 26. Septem diebus expiabant altare, et mundabant illud: et implebant manum ejus. 27. Expletis autem diebus, in die octava et ultra, facient sacerdotes super altare holocausta vestra, et quæ pro pace offerunt: et placatus ero vobis, ait Dominus Deus.

1. ET DUXIT ME (ex peribulo exteriori, quod cap. precedenti coram me dimensus est) AD PORTAM — templi, id est atrii exterioris (nam vers. 3, ex eo dicit Prophetam in atrium interius), quæ prior occurrebant spectans ad Orientem: quia ductor hic est Sol justitie, cujus nomen est Oriens, *Zach. III, 8*; et quia per portam Orientalem recta ibatur in Sanctum sanctorum, ubi sedes et thronus ejus erant. Ita Maldonatus.

2. GLORIA DEI, — scilicet curus Cherubim glorian Dei representans, quam describit cap. 1, 8 et cap. x, vocavitque gloriam Dei.

ET VOX ERAT EI QUASI VOX AQUARUM MULTARUM. — Et, non Deo, sed glorie Dei, puta Cherubini, *g. d. Cherubim*, cum currum hunc Dei gloriosum, ipsumque Deum in eo residentem deferrent, alarum concussione sonum edebant similem sono aquarum inundantium, quæ, dum inter se et ad littora ac saxa alliduntur, fremere, imo rugire videntur. Simile est *Apo. 1, 13*.

ET TERRA SPLENDEBAT A MAJESTATE EIUS. — Majestatem vocat lucem, et splendorem curus Cherubini, sive glorie Dei.

Mystice S. Thomæ, III part. *Quest. XXVII, art. 3* in corpore, docet B. Virginem peculiariter fuisse sanctificatam eo tempore, quo concepit in utero Filium Dei: « Et hoc, inquit, significatur *Ezech. XLIII*, ubi dicitur: Ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per viam Orientalem, id est per Beatam

Virginem; et terra, id est caro ipsius, splendebat a majestate ejus, scilicet Christi. » Tunc enim censet ipse in B. Virgine plane fuisse existetum fomitem concupiscentiæ per Verbum in ea incarnatum, qui antea tantum erat ligatus. Verum hunc fomitem in ea existetum fuisse dum primo conciperetur, adeoque tunc eam fuisse preservatam a peccato originali, et consequenter ab ejus fomite, longe verius videtur: estque hic communis fidelium sensus, uti docent Suarez, Baradius, Carthusius et alii. Illo enim omnimodo puritas debebat matrem Dei; quis enim credit matrem Dei aliquando fuisse servam peccati, et filium diaboli? Ipsa ergo in conceptione in egram sanctitatem, in incarnatione vero ingens sanctitatis incrementum, a Christi sui majestate accepit. Et hoc significat vox « splendebat, » pro qua verbum Septuaginta: *ἐκλάμψετο*, id est *resplendebat quasi fulgor* (Complutensis verba, quasi fulgor); *g. d. B. Virgo*, concipiens Christum, ab eo illustrem sanctitatis splendorem et fulgorem accepit, que in primo sui conceptu eisdem nitorem acceperat, ut jam miro splendore fulgeret, uno fulguraret, que antea plane nitens et lucebat.

3. ET VIDI VISIONEM SECUNDUM SPECIEM QUAM VIDERAM (cap. I et cap. x) QUANDO VENIT UT DISPERDERET CIVITATEM. — Hinc patet currum Cherubim fuisse quasi currum bellicum et triumphalem Dei, quo Deus iratus et armatus in aciem quasi prodi-

bat, ut impios Judaeos cum terra per Chaldaeos disperderet, ut dixi cap. 1.

ET CECIDI, — pro fulgore et terrore gloriae Domini pene exanimatus.

6. INTRODUXIT ME (ex atrio exteriori, sive laetipium, de quo vers. 1) IN ATRIUM INTERIUS — sacerdotum. Erat enim Ezechiel sacerdos. Ita Vatablus.

6. ET AUDIVI (Deum) LOQUENTEM AD ME DE DOMO, — id est de Sancto, ait Vatablus, vel potius de Sancto sanctorum: hic enim erat sedes Dei, supra arcam et Cherubim. Ita Maldonatus.

6 et 7. ET VIR (Angelus) QUI STABAT JUXTA ME (hebraice *et*: Et vir erat stans juxta me) DIXIT AD ME, — hebraice: *Et dixit ad me*; unde patet verba sequentia: «Locus solii mei,» etc., esse dicta a Deo loquente ex templo. Sed, cum Ezechiel fragore hujus vocis percussus eam minus perciperet, Angelus ei astans eandem moderata voce iteravit, ut Ezechiel eam perciperet. Constat enim *locus solii mei* esse proprie verba Dei, non Angelii, nisi ut legati vel interpretis verba Dei referentis.

7. LOCUS SOLII MII (supple, hic est in templo, puta in propitiatorio), ET LOCUS (scilicet hic est) VESTIGIORUM PEDUM MEORUM, — Hebraice *כרת רגלי* *cappot riglat*, id est *plantarum pedum meorum*, *q. d.* Hic meos pedes, meas plantas fixi, quasi hic jugiter habitaturus: atque, ut ait Maldonatus, *q. d.* Hic locus mihi erit domus, instar coeli et terrae: «Colum enim sedes mea est: terra autem scabellum pedum meorum,» *Isai. LXVI. 1.*

UBI HABITO, — Hebraice *שכן* *escan*, id est *habitatio*, ubi jugiter manere et habitare decrevi in medio filiorum Israel.

ET NON POLLUENT ULTRA DOMUS ISRAEL NOMEN SANCTUM MEUM, etc., IN FORNICATIONIBUS SUI, — quia post reditum e Babylone Judaei amplius non coluerunt idola. Hic enim cultus a prophetis vocatur fornicatio, scilicet spiritualis et mystica. Quare non recte Maldonatus nixus S. Hieronymo, ex hoc loco contendit, hanc non ad templum Hierosolymitanum, sed ad caeleste referendum esse, eo quod templum Hierosolymitanum saepe postea pollutum fuerit, et a Deo derelictum, tum sub Antiochis, tum sub Pompeio, Tito et Romanis. Falter tamen haec magis ad templum spirituale, id est Ecclesiam sanctam militantem, tum triumphante pertinere. Hujus enim typus fuit templum Judaicum: unde Propheta subinde a typo ad militipsum de more salt et resilit, ut dixi *Can. IV et V.*

IN RUINIS (hebraice *בבגרי* *bepigre*, id est *in cadaveribus*) REGUM SUORUM. (1) — Templum enim, et

(1) Hinc probari potest, inquit Bodin, *Licet prophetae*, etc. sententia eorum qui sepulera regum Juda in monte Sion collocant. Sed ut bene notat Rosenmuller, e locis Regum Libri laudatis minime apparet illorum regum cadavera prope templum sepulta fuisse, hoc solum dicitur, reges istos in *horto domus suae*, in horto Oza hunc montes esse. Vultus: *Et in ruinis regum suorum*, quibus ubique sacra illa impia, quae regibus ipsis

loca sacra contactu cadaverum contaminabantur. Alludit ad Amon et Manasse reges, qui sepulsi sunt in hortis suis proxime templum, *IV Reg. XXI. 18*; erat enim regia juxta templum. Ita Hebraei, Vatablus et Maldonatus. Noster cadavera vocare solet *ruinas*; cadavera enim a casu et ruina dicuntur. Sic dicitur *Psal. cix. 6*: «Judicabit in nationibus, implebit ruinas,» *q. d.* Magnam stragem hostium cadit Christus, ut plateas impleat ruinis, id est cadaveribus.

8. QUI FABRICATI SUNT LIMEN SUUM JUXTA LIMEN MEUM, — Dat causam cur reges templum polluerint: quia scilicet cum palatium haberent templo contiguum, ut ab eo solo limine et pariete interjecto distare viderentur, crimina, quae in aula perpetrabant, in templo perpetrare videbantur. Ita Vatablus, Maldonatus et alii.

Huc accedit S. Hieronymus sic explicans, *q. d.* Cum reges in vicinia templi habitarent, non fuerunt idoneo aliis puriores et sanctiores, sed potius nequiores, pollutentes nomen sanctum meum, ideoque «consumpsi eos» per Chaldaeos «in ira mea.»

Audiant, ait S. Hieronymus, haec muliercule (moniales, clerici et monachi) onerate peccatis, mentem junctam Deo, non vicinitatem ecclesiarum, et habitationem proximam, Dei in se provocare clementiam: quin potius indignationem Domini commoveri, quoniam in consecratis Deo locis indignus habitaret. Non enim gentem propter locum, sed locum propter gentem elegit Deus.

9. A ME, — *et* templo et solio meo in quo sedeo et habito.

10. OSTENSE DOMUI ISRAEL TEMPLUM, — id est ideam templi brevi restaurandi, ejusque figuram et dimensiones, atque facies suis manibus illud metiri, ut cum ejus amplitudinem viderint, confundantur, quod ob sua scelera, tam magnifica Dei basilica sit eversa.

11. ET (hebraice *אני* *veim*, *id est et si*) ERUBESCANT, — *q. d.* Si ostensa tam magnifica templi idea dataque spe illud reaedificandi, penitere voluerint, explicia illis sigillatim singulas partes, earumque mensuras, ut, cum tempus adveniret, ad eam formam illud aedificent, ait Maldonatus, qui hic videtur concedere, quod Ezechiel ad litteram describat templum a Zorobabele restaurandum, licet id alibi neget.

EXIUS ET INTROIUS, — id est totam figuram, rationem et ordinem fabricae. Est hebraismus, ut dixi cap. XLII. 11.

PRECEPTA EJUS, — ritus velque sacrificiorum: hebraeum enim scriptura *chuk* significat precepta caeremonialia sacrificandi ritu spontanea, quae in Levitico a Deo sancita et praescripta sunt, quaeque rursus hic vers. 18 describit, ut, cum in capite regno ruinas intulerent, significari existimant. Sed *פגרי* *pegarim* nusquam ruinas indicare constat. Quare adspicibilis Dabib, inquit Rosenmuller, annuntiat in pompa regum fovebri locum sacrum profanatum fuisse.

ivitate pene o filiterata essent, eorum cognitionem et memoriam refricit.

12. ISTA EST LEX DOMUS, — haec est templi descriptio, haec idea illi a me designata et praescripta, ut juxta illam aedificetis. Ita Hebraeus, Vatablus et alii.

QUP JINIS EJUS IN CIRCUITU, — *q. d.* Hi sunt fines aie terminus et peribolus templi, quem dimensum mont, cap. XLII. 16 et seq., qui summitatem montis Sion ambiebat, imo et spatia monti adjacentia, at ex Hebraeo vertit Vatablus.

SANCTUS SANCTORUM EST, — *q. d.* Hic locus sanctissimus est: est enim Dei templum, ejusque atria et periboli, quae omnia Deo sacra sunt. Hinc *Jerem. XVII. 12* dicitur: «Solum glorie altitudinis a principio, locus sanctificationis nostrae,» hoc est in nostro templo, nostraeque sanctificationis loco summa inest celsitudo, summa majestas, id est sanctitas summa maxima est et celsissima. Erat enim templum domus Dei, solum Dei, voluptas Dei. *Psal. xxvi. 4*: «Unam petii a Domino, hanc requiram,» nimirum, «ut videam voluptatem Domini, hoc est, ut visitem templum ejus.» Hinc templum Latine a *tuendo* dicitur, quia Deus illud quasi domum suam jugiter tuetur, id est inspicit, prospicit, protegit et custodit. Quocirca templum est imago caeli, imo totius mundi: mundus enim est primigenia domus, et templum Dei, ut ait Philo.

13. ISTE AUTEM MENSURE ALTARIS (holocaustorium; nam altare incens mensus est cap. XII. 22) IN CUBITO VERISSIMO, — id est perfectissimo. Sic saepe «verus» pro perfecto capitur, ut cum Apostolus dicit *1 Tim. vi. 10*: «Ut apprehendant veram vitam,» *veram*, id est perfectam. Vide ibi dicta. Hebraice est: «Et haec mensurae sunt altaris per cubita,» dicitur enim et cubitus masculine, et cubitum neutro.

QUI HABEBAT CUBITUM ET PALMUM, — *q. d.* Cubitus ille de quo loquor, est cubitus sacer, qui profanum palmo excedit. Hic enim cubitus est cubitus communis, sive profanus, et insuper palmus, uti dixi cap. XI. 5.

IN SINU EJUS ERAT CUBITUS, — Per sinum R. David accipit civitatem, quae in altari superne erat cubiti unius, ad exicipiendam struem lignorum, quibus cremandae erant victimae. Melius Vitalpandus pag. 389: Sinus, ait, cavea est in marmoreo pavimento excisa, altare cingens, cubito uno alta et altero lata, in quam fundebatur victimarum sanguis, perque subterraneos canaliculos ducebatur in torrentem, de quo cap. XLVII. 5. Hujus fossae locum significant Chaldaei. Maldonatus et alii, dum *sinum* interpretantur *fundamentum*, erat enim hic sinus in uno, non in summo altaris. In imo enim fundebatur sanguis victimarum, uti pulchre in effigie altaris representat Vitalpandus loco citato. Ex base enim et fundamento, altaris hujus descriptionem inchoat Propheta.

ET DEFINITIO, — Hebraice *גבול* *gebula*, id est

limes, vel *terminus ejus*, ut vertunt Aquila, Symmachus et Theodotus; sed Septuaginta vertunt, *quae*, cujus vocis significationem ait S. Hieronymus se ignorare.

USQUE AD LABIUM EJUS, ET IN CIRCUITU, PALMUS UNUS, — id est basis altaris proter latitudinem unius cubiti, habebat labium unius palmi circumcirea elegantie causa, ait Maldonatus. Sic et Vatablus; vertit enim *marpo*, id est *corona*, sive clausura altaris, «quae erat in extremitate ipsius per circuitum, erat palmi unius; sive quatuor digitis transversis alta.» Sic et Vitalpandus qui clarior vertit, corona sinus (sive cavitalis et fossa ad exicipiendum sanguinem victimarum jam dicitur) per labium fossae procurrens circumcirea, erat lata palmum unum. Sic et Chaldaeus. Nota: palmus hic non est minor quatuor digitorum transversorum, ut vult Vatablus, sed est major, continens ternos palmos minores; scilicet duodenos digitos, hoc est semicubitum. Hinc enim significat hebraeus *רזת* *zeth*, et graecum *σενταβυ*. Hujus coronae faciende causa fuit duplex: prior, ne sacerdotes incaute ad altare accedentes in foveam incidere; posterior, ne fossa victimarum sanguine sacra, communis haberetur ac pervia.

HAEC QUOQUE ERAT FOSSA ALTARIS, — de qua jam dixi. Est enim recapitulatio dictorum, *q. d.* Itaque talis erat fossa altaris, scilicet semicylindri excavati: neque enim angulus habebat in parte inferiori, sed semicirculo definebatur, non sanguis haereret in angulis, ait Vitalpandus. Hujus fossae usum et modum describit Aristaeus in *Hist. 70 Interpret.*: «Sunt, ait, apud arae basin frequentes aperturae, omnibus quidem nisi his qui ministrant incognite (erant enim in ima fossa), quarum influxu et impetu omnis ex hostiarum multitudine cruor purgetur.»

Aliter Septuaginta et altitudo altaris, scilicet erat ea, quae sequitur, puta duorum cubitorum; et Vatablus, *atque hoc dorsum*, vel *eminentia altaris existit*. Sic et Maldonatus. Legerunt enim *גב* *gab*, id est *eminentia*, altitudo, dorsum eminens. Noster vero legit *גב* *geb*, id est *fossa*, cavea, lacuna.

Nota: cum ait: «Et definitio ejus usque ad labium ejus, et in circuitu palmus unus,» palmus hic accipit debet major, ut vertit Vatablus, qui tres minores continet, puta digitos transversos duodecim. Hanc enim mensuram significat hebraeus *רזת* *zeth*, et Graecum *σενταβυ*, ut vertunt Septuaginta. Quocirca hic error irrepsit in *Comment. S. Hieron.* ubi recte advertit Vitalpandus, tom. I. pag. 473. Habet enim: «Quae definitio, sive gyr per circuitum, palmi unius, sive *σενταβυ*, latitudine tenebatur.» Ubi pro *σενταβυ*, irrepsit *παλα*, quod paulo ante praecessit in textu initio hujus versus, ubi dicitur: «Iste autem mensurae altaris in cubito verissimo, qui habebat cubitum et palmum.» Ibi enim palmus minor intelligitur, qui Graecis vocatur *σενταβυ*, uti vertunt Septuaginta. Hic enim in Hebraeo non est *zeth*, sed *טופה* *topha*.

topach, que est mensura quatuor digitorum transversorum, puta palmus minor.

14. ET DE SINU TERRE USQUE AD CREPIDINEM NOVISSIMAM DUO CUBITI. — Hebraice est *אזרה* *azara*, quod alibi *atrium* significat. Verum errant Hebraei et Vatablus, dum docent hic describi atrium sacerdotum in tres partes divisum, scilicet in atrium inferius, superius et medium, in quo erat altare. Agitur enim hic de altari, non de atrio: de atrio enim egit cap. xl et xlii.

Secundo, Maldonatus: Significat, inquit, Propheta in altari supra fundamentum duas fuisse contractions, quibus *אזרה* *azaroth*, id est *atria*, vocat: quia erant duo spatia, in quibus sacerdotes obambulare poterant, et altare circumire: quas recte S. Hieronymus *crepidines* vocavit.

Tertio et optime Vilalpandus: Crepido, inquit, hebraice dicitur *אזרה* *azara*, a radice *אזר* *azar*, id est *funere*, fultere, sustentare: inde *azara* significat *podium*, sive fulcrum, cui domus vel altare (ut hic) innititur, et a quo sustentatur. Vulgatus vertit, *crepidinem*, quia crepido a *discrepando* dicta significat fabricae partem exstantem ubi discrepat regula, gradum scilicet introrsum procurantem, latidoremque quam sit fabricae latitudo, quale erat hoc fulcrum altaris. Unde notanter dixit: « De sinu terre: » quia sinus iam dictus, sive fossa, non erat extra pavementum, sed erat terre immersus, ut per illam spargeret sanguinem victimarum: ab huius ergo sinus labic superiore usque ad crepidinem, duos numerat altitudinis cubitos.

Porro crepido altaris erat duplex, altera superior, altera inferior: de inferiori dicitur, quod fuerit alta duos cubitos; illa enim vocatur hic novissima, id est, ut hebraice est, *inferior*. Sic enim novissimum saepe significat sequens, posterius, inferius.

ET LATITUDO CUBITI UNUS. — Erat crepido haec alta duos cubitos a pavimento templi, ubi arcebatur, et gradum fovebat latum cubito uno.

ET A CREPIDINE MINORI USQUE AD CREPIDINEM MAJOREM QUATUOR CUBITI (ALITUDINIS) ET LATITUDO CUBITI UNUS. — « Majorem crepidinem » vocat superiorem, non quod latior esset (erat enim arctior) inferiorem, sed quod ea esset altior: erat enim alta quatuor cubitos, cum inferior alta tantum esset duos, quae proinde et minor dicitur. Ita Maldonatus et Vilalpandus, qui graphice utramque crepidinem, reque ac fossam, coronam, etc.; altaris in imagine depingit.

15. IPSE AUTEM ARIEL QUATUOR CUBITORUM. — « Ariel » significat tertiam et summam altaris partem, utriusque crepidini jam dictae, quasi duplici basi insistentem, quae proprie erat ipsum altare, in quo victima cremabantur: hoc ergo asserit super crepidines elatum fuisse in altum, ad quatuor cubitos. Altare vocatur *הארל* *haerel*, id est mons Dei, quia in monte Sion, puta in atrio sacerdotum, instar monticuli, eminebat. Rursus

mox vocatur *הארל* *haerel*, id est *leo* *Deo*; quia, ut ait R. David, ignis sanctus, qui de oculis temporis Aaronis, et tempore Salomonis in illud delapsus erat, jugiter excubabat in eo quasi leo, vel potius quod victimarum sanguine perpetuo naderet, uti leo praedam discerperet. Addit Vilalpandus altare, a quo ac alias temporis partes, sculpturis Cherubimorum, ac consequenter leonis quoque, per latera quaeversum fuisse insignium. Insuper formam leonis (uti *conspiciuntur* tradunt Hebraei) pretulisse, *עין* *ayin* expressisse: leonina enim crura habebat pro pedibus unde videtur emanasse, ut in praeis aris pedes et ungues leonini effingerentur, idque ad hoc, ut sacrificiarii accedentes ad altare, recordarentur Deum altari colendum, similem esse leoni, qui superbus disceperit, humilibus et deprecantibus parcat. Hoc est quod monet Apostolus *Hebr.* xii, ult.: « Serviamus placentes Deo cum metu et reverentia. Et enim Deus noster ignis consumens est. »

Alludit ad *Isaia* xxix, 1: « *וְאֵל* *ayel*, Ariel, civitas quam expugnabit David. » Ubi licet Chaldaeus vertat: *וְאֵל* *ayel*, altare, altare, quod constructum est in civitate, in qua mansit David; omnes tamen alii passim per *Ariel* intellegunt Jerusalem. Haec dicitur *Ariel*, id est *leo* *Dei*, quia fortissima arcti, et in ea David rex fortissimus, alique ejus posterij regnarunt, de quibus praedixit Jacob, *Genes.* xlix, 9: « *Catulus* leonis Juda; ad praedam, filii mei, accumbisti: requiescens accubasti ut leo, et quasi leona, quia suscitabit eum. »

Porro a civitate altare ipsum vocatum est Ariel, quia altare proprie erat Deo dicatum Deumque representabat; erat ergo Ariel, id est leo Dei: Deus enim, in altari quasi habitans, instar leonis excubabat ad tutelam suae urbis et gentis, et quasi leo ex altari suo in infidelis Philistinias, aliosque populi et Ecclesiae suae hostes insillit, quamdiu Jerusalem in fide et religione Dei sui stetit, eumque pie et sancte in hoc altari suo coluit. Haec videtur vera origo, hoc etymon *Ariels*. Discant ergo hic et fideles, et haereticum, altaria et templa ipsamque veram religionem et cultum Dei esse reipublicae firmamenta, caraque instar leonis fieri et propugnare. Haec de causa ait *Isaia* cap. xxxi, 9: « *Dixit* Dominus, cujus ignis est in Sion, et caminus ejus in Jerusalem. » Vide ibi dicta.

Tertio, *Ariel* idem est quod *maledictionis aries*; quia in altari arietes pro maledictione, id est peccato, offerebantur.

Quarto, S. Hieronymus putat *Ariel* dici quasi *uriel*, id est lux, vel illuminatio Dei, quae in altari per flammam representatur.

Allegorice haec omnia competunt Christo qui est nostrum altare, id est mons, leo, lux, aries Dei, facta quae pro nobis maledictum, atque haec eadem ipse suis fidelibus communicat, quia communicat seipsum, praesertim in Eucharistia. « Quocirca tanquam leones ignem spirantes ab illa mensa recedamus, facti diabolo terribiles, et ca-

Altare
vocatur
Ariel,
id est
leo,
cap.
Eranus.
Secundo.

put nostrum mente revolventes, et charitatem quam nobis exhibuit, » ait S. Chrysostomus, *hom.* 61 ad Pop. Et Augustinus, *lib. X De Civit. cap.* iv: « Cum ad Deum, inquit, est sursum cor nostrum, Dei est altare: et cruentas victimas caedimus, quando usque ad sanguinem pro veritate certamus. » S. Gregorius Nazianzenus, *Orat. in funere patris*, jugem in adversis patientiam vocat rationale holocaustum, in cujusque corpore insigniter consumptum. Clemens Alexandrinus, *lib. VII Stromat.* corpus vocat altare, in quo, ait, « Dei holocaustum fit, cum quis seipsum interimit, veterem scilicet hominem, quia per cupiditates corrumpitur, de medio tollens; novum autem suscitatur a veteri mortis conversatione. »

Rursus allegorice altare est crux Christi: in hac enim ipse se immolavit Patri. Unde canit Ecclesia: « Cujus corpus sanctissimum in ara crucis torridum. » Quatuor cornua altaris sunt quatuor cornua crucis.

ET AD ARIEL USQUE AD SURSUM CORNUA QUATUOR. — Habebat altare in summo in quatuor angulis tigilla quatuor exstantia, sive 4 parvas pyramides instar cornuum. Altare ergo pedibus leonem referebat, cornibus taurum, ut effigiem Cherubim ex parte praeretur. Erant haec cornua quasi praedicta trophaea. Nam in festis solemnioribus tauri et juveni Deo mactabantur, et Arieli, seu sacro leoni, projiciebantur devorandi. Haec de causa videtur veteres frontes sacrarum aedium taurorum zoophoris, id est cranis exornasse, quasi sacrificiorum trophaeis et insignibus, ait Vilalpandus.

16. ET ARIEL DUODECIM CUBITORUM IN LONGITUDINE PER DUODECIM CUBITOS LATITUDINIS. — id est altare (quod dixi fuisse altum quatuor cubitis supra crepidines, sive bases duas) longum erat duodecim cubitos, et totidem latum. Erat ergo quadratum et aequale omnibus quatuor suis lateribus.

17. ET CREPIDO QUATUORDECIM CUBITORUM, etc. — *g. d.* Crepido vero altaris pariter erat quadrata, sed duobus cubitis superabat ipsum Arielem. id est altare sibi impositum. Habebat enim non *12*, ut altare, sed *14* cubitos tam in longitudine, quam in latitudine. Cujus ratio erat, quod crepido, vel basis altaris superior in singulis lateribus exstabat cubitis singulis extra ipsum Arielem. Ergo si Ariel *12* habebat cubitos quaeversum: necesse erat ut crepido, vel basis superior *14* cubitis quaeversum extenderetur; ac pari ratione inferior crepido, quae extra superiorem quaeversum singulis cubitis exstabat, *16* cubitis tam in longum quam in latum extenderetur. Ita Vilalpandus. Altare enim in imo altius erat, et sursum ascendendo sensim magis arcebatur: habebat ergo duas retractions duorum cubitorum, unam in superiori crepidine, alteram in ipso Ariel. Aliter Maldonatus haec dimittit.

ET CORNUA IN CIRCUITU EJUS DIMIDI CUBITI. — *Coronam* vocat coronicem, sive limbum instar coro-

nae ambientem, non imam crepidinem, ut vult Maldonatus, sive fundamentum altaris, de hoc enim dixit vers. 13; sed summam ejus superficiem, et quatuor ejus cornua. Sic enim videmus etiamnum Romae altaria multa, in summo tali coronice ornari et coronari, quae proinde hebraice vocantur *גְּבֹל* *gebol*, id est *limes*, terminus rem definitus et circumscribens; unde Noster, vers. 13, vertit *definitio*. Hanc asserit fuisse medii cubiti.

Altare ergo universum altum erat decem cubitos, quos sic collige: infima creatio alta erat duos cubitos, secunda quatuor, ipsam Ariel quatuor, qui omnes collecti faciunt decem: infima crepido tam in longitudine, quam in latitudine habebat *16* cubitos; secunda *14*, ipsam Ariel *12*. Minus ergo erat hoc altare altari quod fecit Salomon, *II Paral.* cap. iv, vers. 1; illud enim longum erat *20* cubitis, latum totidem, altum *10*, ut ibi dicitur.

ET SINUS EJUS UNUS CUBITI TER CIRCUITUM. — *Sinum* vocat caveam, vel foveam sanguinis, de qua dixit vers. 13. Repetit enim quod ibi dixit.

GRADUS AUTEM EJUS VERSUS AD ORIENTEM, — *g. d.* Gradibus aut Orientis versus Occidentem, ad altare ascendebatur. Rationem dicit Vilalpandus, quod scilicet vellet Deus Judaeos vocare ab idololatria gentium, qui adorabant solem orientem: voluit ergo Judaeos dare terga Orienti, et verum Deum ad Occidentem adorare, ut dixi cap. viii, 46. Vide S. Thomam, *I II, Quast. CII, art. 4*, ad 3, et Athanasium Nicenum, *Quast. XLVIII in S. Script.* et Pinedam in *Job* xxxi, 26.

18. HI SUNT RITUS ALTARIS. — *g. d.* Hosce ritus in sacrificando super altare observabis, ut illud expietis, consecretis et sanctificetis. Ritus hos in sequentibus praescribit, et ex Levitico iterat. Hic ergo proprie sancti ritum servandum in consecratione altaris.

19. ET DABIS. — trades hosce ritus a me praescriptos sacerdotibus et Levitis, aut potius dabis *omnibus*, eumque sacrificabis, ut reipsa eis ostendas quomodo sacrificare debeant: hoc enim in tam longa captivitate Babyloica oblitus sunt. Unde subdit vers. 20: « Et assumens de sanguine ejus, ponet super quatuor cornua altaris. » Videtur ergo Ezechiel reipsa sacrificasse, itaque docuisse sacerdotes ignaros ritum sacrificandi. Ita Maldonatus.

QUI SUNT DE SEMINE SADOCC. — In Sadoo enim, amoto Abiathar, et posteris ejus Salomon transfudit sacerdotium et pontificatum, ut dixi cap. xl, 46. Sadoe hebraice idem est quod *justus*, ait S. Hieronymus.

QUI ACCEDUNT AD ME, — qui accedunt ad altare ut mihi ministrent.

20. SUPER QUATUOR CORNUA EJUS. — altaris hujus enim: cornua singula sanguine victimae tingi praeciperat Deus, *Exod.* xxix, 12, et *Levit.* xvi, 18.

21. ET COMBURES. — Hebraice *וַיִּבְרַח* *soreph*, id est *comburent*, scilicet sacerdotes ad hoc a te des-

finati. Nec enim unus Ezechiel hæc omnia per se præstare poterat.

IN SEPARATO LOCO. — Nam « quorum animalium inferitur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra, » *Hebr.* XIII, 11; *Levit.* IV, 12; et cap. VI, 30, et XVI, 27: vide ibi dicta. Erat enim hæc publica altaris et loci a Chaldeis contaminati et profanati, per victimam vituli expiatio et consecratio, in qua hic ritus prescriptus est, *Levit.* XVI, 27.

EXTRA SANCTUARIUM. — extra atrium sacerdotum, quod dicitur Sanctuarium, quia sanctificationem et consecratum erat sanguine vituli cæsi, ait Vatablus.

22. HIRCUM CAPRARUM. — id est hircum non annum, sed juvenem, ut matrem capram adhuc sequatur, et subinde sugat. Cum enim Hebræi animalia addunt nomen matris, significant illud tenerum esse, et adhuc matrem sequi. Sic Daniel, cap. VIII, 5, Alexandrum vocat *hircum caprarum* quia juvenis erat. Septuaginta vertunt: « Die autem secundo tollent duos hædos immaculatos pro peccato. » Mystice, hi duo hædi proxime post passionem Domini immolati, sunt S. Jacobus frater S. Joannis, et S. Stephanus: « Hi enim sunt primitivi martyrum, quos Christi confessio coronavit, » ait S. Hieronymus.

Erat hæc secunda victimæ expiatoria et consecratoria altaris, scilicet hircus: prior enim fuit vitulus. Nam hircus ob fetorem est symbolum nec-

cati, quod hoc altari, per victimas deinceps julter in eo immolandas, expiandum erat.

IMMACULATUM, — carentem macula, non colore sanitatis et integritatis, hoc est non mancum non mulum, sed sanum et integrum, uti dixit *Levit.* XXII, 19, 20 et 21.

25. PACIS (id est sacrificiis) HIRCUM. — Sic dixit Poeta: « Cum faciam vitulam, » id est cum sacrificabo vitulam, « pro frugibus, ipse venio. »

26. ET IMPLEBUNT MANUM EJUS. — « Manum, » id est latus, hoc est latera, « ejus, » scilicet altaris, *q. d.* Per septem dies replebunt latera altaris victimis, et sanguine victimarum. Unde Chaldeus vertit: *Offerent oblationem ejus.* Agitur enim de consecratione altaris; et *implere manus*, Hebræis idem est quod consecrare, uti ostendi, *Exod.* XXIX, 9 et 35. Ita Maldonatus.

Alii, ut Vatablus, accipiunt *manum* non altaris, sed sacerdotis, *q. d.* Sacerdotes replebunt carnibus victimæ manus sacerdotis sacrificantis per septem dies, hoc est dabunt illi quotidie tot victimas, quot per septem dies immolare poterit.

27. FACIENT (id est immolabunt, ut dixi vers. 23) SACERDOTES SUPER ALTARE HODOCAUSTA VESTRA, ET QUÆ PRO PACE OFFERUNT, — id est victimas pacificas, quas pro pace, id est inculcitate domus, vel futura et impetranda; vel præterita, et impetrata in gratiarum actionem (unde Vatablus vertit, *eucharisteria*) offerent.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describit portam Orientalem sanctuarii clausam, sanctique ut in ea solus sedeat princeps, eo quod Dominus ingressus sit per eam. Secundo, vers. 5, sancit, ut incircumcisi carne et corde arcuantur a sanctuario. Tertio, vers. 10, Levitas, qui ministrarunt idolis, arcet a ministerio templi, eisque surrogat Levitas filios Sadoe, et sacerdotes qui nunquam idolis, sed semper Deo vero servierunt. Quarto, vers. 17, sancit eorum ritus et vestes, scilicet Primo, ut in templo utantur vestibus lineis, non laneis. Secundo, ut coput non radant, neque comam nutriant, sed tondent. Tertio, ut sacerdotes ministrantes in templo, vinum non bibant. Quarto, ut uxorem ducant virginem, vel viduam sacerdotis. Quinto, ut populum doceant quid sanctum sit, quid pollutum. Sexto, ut ad mortuum non ingrediantur. Denique, vers. 28, in mercedem et primum eis promittit, quod ipse eis erit hæreditas, dando eis suas victimas, primitias et oblationes, uti in Levitico sancerat, cuius præcepta oblitterata in captivitate hic iterat, et in memoriam revocat.

1. Et convertit me ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad Orientem: et erat clausa. 2. Et dixit Dominus ad me: Porta hæc clausa erit: non aperietur, et vir non transit per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi. 3. Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panem coram Domino: per viam portæ vestibuli ingredietur, et per viam ejus egredietur. 4. Et adduxit me per viam portæ Aquilonis in conspectu domus: et vidi, et ecce implevit gloria Domini domum Domini: et cecidi in faciem meam. 5. Et dixit ad me Dominus: Fili hominis, pone cor tuum, et vide oculis tuis, et auribus tuis audi omnia quæ ego loquor ad te de universis ceremoniis domus Domini, et

de cunctis legibus ejus: et pones cor tuum in viis templi per omnes exitus sanctuarii. 6. Et diceas ad exasperantem me domum Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Sufficiant vobis omnia scelera vestra, domus Israel: 7. eo quod inducitis filios alienos incircumcisos corde, et incircumcisos carne, ut sint in sanctuario meo, et polluant domum meam: et offeritis panes meos, adipem, et sanguinem: et dissolvitis pactum meum in omnibus consiliis vestris. 8. Et non servastis præcepta sanctuarii mei: et posuistis custode; observationum meorum in sanctuario meo vobismetipsis. 9. Hæc dicit Dominus Deus: Omnis alienigena incircumcisos corde, et incircumcisos carne, non ingredietur sanctuarium meum, omnis filius alienus qui est in medio filiorum Israel. 10. Sed et Levitæ, qui longe recesserunt a me in errore filiorum Israel, et erraverunt a me post idola sua, et portaverunt iniquitatem suam: 11. erunt in sanctuario meo ædificati, et janitores portarum domus, et ministri domus: ipsi mactabunt holocausta, et victimas populi, et ipsi stabunt in conspectu eorum, ut ministrent eis. 12. Pro eo quod ministraverunt illis in conspectu idolorum suorum, et facti sunt domus Israel in offendiculum iniquitatis: idcirco levavi manum meam super eos, ait Dominus Deus, et portabunt iniquitatem suam: 13. et non appropinquabunt ad me ut sacerdotio fungantur mihi, neque accedent ad omne sanctuarium meum juxta Sancta sanctorum: sed portabunt confusionem suam, et scelera sua quæ fecerunt. 14. Et dabo eos janitores domus in omni ministerio ejus, et in universis quæ fient in ea. 15. Sacerdotes autem et Levitæ filii Sadoe, qui custodierunt ceremonias sanctuarii mei, cum errarent filii Israel a me, ipsi accedent ad me ut ministrent mihi: et stabunt in conspectu meo, ut offerant mihi adipem et sanguinem, ait Dominus Deus. 16. Ipsi ingredientur sanctuarium meum, et ipsi accedent ad mensam meam ut ministrent mihi, et custodiant ceremonias meas. 17. Cumque ingredientur portas atrii interioris, vestibus lineis induentur: nec ascendent super eos quidquam laneum, quando ministrant in portis atrii interioris et intrinsecus. 18. Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, et femoralia lineæ erunt in lumbis eorum, et non accingentur in sudore. 19. Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis in quibus ministraverant, et reponent ea in gazophylacio sanctuarii, et restient se vestimentis aliis: et non sanctificabunt populum in vestibus suis. 20. Caput autem suum non radent, neque comam nutriant: sed tondentes attendent capita sua. 21. Et vinum non bibet omnis sacerdos, quando ingressurus est atrium interius. 22. Et viduam et repudiatam non accipient uxores, sed virgines de semine domus Israel: sed et viduam, quæ fuerit vidua a sacerdote, accipient. 23. Et populum meum docebunt quid sit inter sanctum et pollutum, et inter mundum et immundum ostendent eis. 24. Et cum fuerit controversia, stabunt in judiciis meis, et judicabunt: leges meas, et præcepta mea in omnibus solemnitatibus meis custodient, et sabbata mea sanctificabunt. 25. Et ad mortuum hominem non ingredientur, ne polluantur, nisi ad patrem et matrem, et filium et filiam, et fratrem et sororem quæ alterum virum non habuerit: in quibus contaminabuntur. 26. Et postquam fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei. 27. Et in die introitus sui in sanctuarium ad atrium interius, ut ministret mihi in sanctuario, offeret pro peccato suo, ait Dominus Deus. 28. Non erit autem eis hæreditas, ego hæreditas eorum: et possessionem non dabit eis in Israel, ego enim possessio eorum. 29. Victimam et pro peccato et pro delicto ipsi comedent: et omne votum in Israel ipsorum erit. 30. Et primitiva omnium primogenitorum, et omnia libamenta ex omnibus quæ offeruntur, sacerdotum erunt: et primitiva ciborum vestrorum dabitur sacerdoti, ut reponat benedictionem domui tuæ. 31. Crane morticinum, et captum a bestia de avibus et de pecoribus non comedent sacerdotes.

1. ET CONVERTIT ME (mensor et architectus, puta Angelus, de quo cap. XI, 3) AD VIAM PORTÆ SANCTUARIJ-EXTERIORIS, — id est atrij. Nam sanctua-

rium interius erat ipsum templum, puta Sanctum, et Sanctum sanctorum.

Alii per *sanctuarium exterioris* accipiunt Sanctum,

per *interius* Sanctum sanctorum. Ita R. David et Maldonatus. Verum obstat, quod princeps, utpote laicus, non poterat ingredi Sanctum, imo nec atrium sacerdotum.

ET ERAT CLAUSA, — postquam gloria Dei per eam ingressa fuerat. Hæc enim per eam apertam ingredi visa est Propheta, cap. XLIII, 2.

2. CLAUSA ERIT (populo, — Maldonatus; nam sacerdotes, qui Dei personam gerebant, per eam ingrediebantur. Unde causam clausuræ subdit): QUONIAM DOMINUS DEUS ISRAEL INGRESSUS EST PER EAM. — Arabius vertit: *Hæc porta erit clausa, et non aperietur, et non ingreditur per illam quisquam; nisi Dominus Deus Israel ingreditur per eam, et egredietur ex illa. Clausa tpsius annulo. Et erit habitatio gubernatoris (ducis), et sedet (sedebit) in ea ipse omni tempore coram Domino.*

ERITQUE CLAUSA PRINCIPIS, — id est in usum principis, scilicet non ut ingreditur per eam, sed ut sedeat in ea. Hoc enim est quod subdit:

3. PRINCIPES IPSE SEDEBIT (id est consistet, stabit: stabant enim Iudei orantes et sacrificantes. Porro scilicet est *sedere* Hebræis significare commorari, manere, consistere, esse presentem, sive quis sedeat, sive stet, sive discumbat) IN EA (g. d. Princeps sacrificium oblaturus insistet in limine hujus porte, ibique comedit de victimis suis pacificis, non tamen ingreditur, nec transibit illam, ut aliqui putant; quia Dominus ingressus est per eam; sed) PER VIAM PORTE VESTIBULI (id est per portam communem laicorum, una cum ipsis) INGREDIETUR, ET EGREDIETUR. — Princeps enim, cum esset quasi vicarius Dei in temporalibus, habebat hoc privilegium, ut proxime ad atrium sacerdotum accederet, ac in limine hujus porte, quæ in gratiam ejus aperiebatur, exterius spectaret sacrificia, ibique de ipsis comederet: non tamen fas erat ei, utpote laico, ipsam portam transire, et per eam in atrium sacerdotum, multo minus in Sanctum ingredi. Hunc esse sensum, huncque fuisse usum hujus porte principis, discrete et fuse declarat cap. XLVI, 1, 2, 3, 12 et seq., ubi de porta hæc dicitur: «Erit clausa sex diebus, in quibus opus fit; die autem sabbati aperietur. Et intrabit princeps per viam vestibuli porte deforis, et stabit in limine porte, et facient sacerdotes holocaustum ejus, et pacifica ejus, et adorabit super limen porte, et egredietur: porta autem non claudetur usque ad vespem.» Et vers. 12: «Cum autem fecerit princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica voluntaria Domino, aperietur ei porta, quæ respicit ad Orientem, et faciet holocaustum suum, et pacifica sua, sicut fieri solet in die sabbati: et egredietur, claudeturque porta postquam exierit.»

Allegorice, et potius, porta hæc clausa est B. Virgo Maria, in qua sedit princeps, id est Christus Dominus, cum in sacro ejus utero quasi thalamo et templo suo, ex purissimis ejus sanguinibus conceptus, per novem menses habitavit, quia

«Dominus Deus Israel ingressus est per eam,» scilicet Deus Pater eam sibi desponsans et maritans: Deus Spiritus Sanctus eam obumbrans et fecundans: Deus Filius in ea carnem assumens. Nam «est eadem mater, filia, sponsa Dei; nempe ipsa est filia Dei Patris, sponsa Spiritus Sancti, et mater Filii, scilicet Christi.

Ita Patres omnes; et interpretes christiani, e quibus plurimi consentiunt esse sensum litteralem. Certe primarius est, et maxime intentus a Spiritu Sancto. Ita Græcos Scholiastes breviter æque ac subtiliter: «Solut, ait, Christus portam hanc nondum apertam supernaturaliter aperuit, et clausam naturaliter servavit.» Vide dicta Exod. XIII, 2.

S. Augustinus, serm. 2. De Nativitate: «Porta, ait, clausa est signaculum pudoris, immaculata: carnis integritas: non enim violata est partu, quæ magis est sanctificata natiuitas, qua non nisi de virgine nasceretur: talis congruebat et Virgini partus, ut non pareret nisi Deum.» Et S. Cyrillus Hierosolymitanus, catech. 12: «Decebat sane, inquit, ut purissimus puritatis doctor ex thalamis puris prodiret.» Ita quoque explicat S. Hieronymus, S. Ambrosius, lib. De Instit. virg. cap. VII: «Porta, ait, clausa virginitas est, et hortus clausus virginitas, et fons signatus virginitas.» Sic et Epiphanius, serm. De laudibus Virg., Cyprianus vel potius Rufinus in expositione Symboli, Chrysostomus, hom. De Joan. Baptista. tom. III, et alii passim.

Hinc subditur: «Eritque clausa principis,» cum princeps per eam transibit; erit et manebit clausa. Pagninus vertit: *Eritque clausa principis, g. d. Plures portas habet princeps, sed hæc per excellentiam vocatur porta perpetuo clausa, ideoque porta principis, qui per eam clausam transivit. Unde Septuaginta vertunt: Et erit clausa, quia dux iste sedebat in ea. Ex hisce patet de fide esse B. Virginem fuisse et mansisse semper virginem; quia hic dicitur, quod ipsi quoque principis, puta Christo, futura sit clausa, et nullo pacto in conceptu ejus et partu per virginem clausuri sigillique apertionem reseranda, ideoque vocabitur porta principis, ut vertit Pagninus.*

Quocirca hic triplex heresis convellitur. Primo, Ebionis et Cerinthi, qui teste Irenæo, lib. I, cap. XXV, impie dicebant B. Virginem a Josepho concepisse. Secundo, Joviniani qui assererat B. Christum fuisse in partu corruptam: testis est S. Augustinus, lib. De Hæres. Tertio, aliorum, qui cum eam ante partum et in partu Christi virginem faterentur, tamen a partu dixerunt plures filios ex Josepho concepisse, qui propterea ab Evangelio vocentur fratres Domini. Cujus erroris assertor fuit Helvidius, contra quem integrum librum erudite scripsit S. Hieronymus.

Quin et Zuinglius ex hoc loco probat perpetuam

inferni evacuatus est, instauratae ruinae celestis Jerusalem, etc. Ad hunc misericordie cumulum tota sollicitudine miseria nostra recurat. Idem, hom. 4 super Missus est: «Ex ore tuo (o Virgo,) pendet consolatio miserorum, redemptio captivorum, liberatio damnatorum, salus denique universorum filiorum Adam, totius generis tui.» Idem serm. 2 in die Pentecostæ: «Ad illam (B. Virginem) sicut ad medium, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium sæculorum respiciunt, et qui in eorum habitant, et qui in inferno, et qui nos præcesserunt, et nos qui sumus, et qui sequentur, et matrum, et qui nascentur ab illis. Illi qui sunt in celo, ut resarciantur: qui in inferno, ut eripiantur: qui præcesserunt, ut Propheta fideles inveniantur: qui sequuntur, ut glorificentur. Et beatam te dicunt omnes generationes, Genitrix Dei, Domina mundi, Regina cæli. In te enim Angeli lætissimi, justi gratiam, peccatores veniam invenerunt in æternum. Merito in te respiciunt oculi totius creature: quia in te, et per te, et de te benigna manus Omnipotentis quidquid creavit, recreavit.» Nam ut ipse ait serm. 3 super Missus est. In B. Maria inhabitavit plenitudo divinitatis corporaliter, puta deipotentia, ut ait S. Dionysius, ex quo theandrica, id est devotitas, actiones, quibus homines Deo reconciliavit, promanarunt. Idem, serm. 3 inter parvos: «Ave, Maria, gratia plena. Bene plena, quia Deo, et Angelis, et hominibus grata: hominibus per fecunditatem, Angelis per virginitatem, Deo per humilitatem.» Idem, serm. De B. Maria: «Eva spina fuit, quæ et virum suum ad mortem pupugit, et posteritati sui peccati aculeum infixit: rosa Maria. Eva spina, vulnerando; Maria rosa, omnium affectus mulcendo. Eva spina infigans omnibus mortem; Maria rosa reddens salutiferam omnibus sortem.» Idem, serm. 3 in Sate, regina: «Fiat, inquit, firmamentum, et dividat aquas ab aquis. Omnibus firmamenti firmus firmamentum tu, Domina, quæ eum quem cæli celorum capere non poterant, cepisti, et concepisti: portasti, et non defecisti: genuisti, aluisti, educaisti. Tu in medio aquarum divisisti aquas ab aquis; affectus videlicet æternorum ab affectibus temporalium. Posuit in hoc firmamento Deus solem et lunam, et Christum et Ecclesiam; et stellas, prærogativas gratiarum multas.»

Symbolice, Origenes hic tom. 14 et ex eo S. Hieronymus, per portam clausam intelligunt S. Scripturam, quæ clausa fuit, donec princeps, id est Christus, eas aperuit, de quo dicitur Apocal. V, 5: «Ecce vicit leo de tribu Juda, radix David aperire librum, et solvere septem signacula ejus.» Nam ut ait S. Hieronymus: «Priusquam Salvator humanum corpus assumeret, et humiliaret se formam servi accipiens, clausa erat lex, et Propheta, et omnis scientia Scripturarum. Postquam autem ille pependit in cruce, statim velum templi scissum est, et aperta sunt omnia,

ablatoque velamine dicimus: Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini contemplantis, in eandem imaginem transformamur a gloria in gloriam.»

Anagogice, porta clausa fuit cæli janua clausa usque ad Christum, quam Christus clave sue crucis aperuit: quam ob causam S. Stephanus martyr obiens dixit, Actor. VII: «Ergo video cælos apertos.» Et S. Petrus, Actor. X, «vidit cælum apertum, et ex eo descendens vas quoddam velut linteam magnum.

4. PER VIAM PORTE AQUILONIS. (Quia porta Orientalis clausa erat, ut dixit vers. 2; hinc per portam Aquilonis quæ aperta erat, induxit Angelus Ezechielem) IN CONSPICUO DOMUS. — Id est, ut Hebræus, in conspectu templi, ut scilicet videret gloriam Domini, quæ illud implebat: unde eam vident præ fulgore reverberatis luminibus, et præ reverentia et stupore tantæ majestatis in terram corruit. «Cecidit autem in faciem suam Propheta, ait S. Hieronymus, ne dum plus cernere cupit, quam humana potest fragilitas intueri, et eam ipsum oculorum lumen amitteret.

5. ET PONES COR TUUM IN VIIS TEMPLI PER OMNES EXITUS SANCTUARIUM. — Hebræice: *Et pones cor tuum ad domus ingressum, et ad omnes ingressus sanctuarii, id est contemplantis omnes ingredientes, et egredientes et templo, considera omnia que in templo geruntur, perspicie totam templi administrationem. Ita Valabius. Alter Maldonatus, g. d. Observabis diligenter omnes templa introitus atque exitus, ut doceas Judæos, quæ populus, quæ princeps, quæ sacerdotes ingredi egredique debeant, ut paulo post innuit, et fusius declarabit cap. XLVI.*

6. AD EXASPERANTEM, — ad rebellem, sanguine rebellionem me irritantem. Vide dicta cap. II, 3.

6 et 7. SUFFICIENT VOBIS OMNIA SCELERA VESTRA (g. d. Sufficiat vobis hucusque scelera egisse) EO QUOD INCIRCUMCISOS, — infideles et sceleratos induxistis in templum meum: desistite ab hisce sceleribus: deinceps nolite nos inducere, et profanare templum meum. Ita Hebræa.

Alter Maldonatus, g. d. Sufficiat vobis, quod vos ipsi vestra idololatria et cædibus templum meum polluat, quamvis alienigenas et profanos homines non introducat, qui illud contaminent. Verum eo quod, non significat hic quavis, sed causam vel modum scelerum. Unde Hebræice est, in introducendo vos alienigenas. Alienigenæ enim arcebantur templo, id est atrio Israel.

INCIRCUMCISOS CORDE (id est sceleratos) ET INCIRCUMCISOS CARNE, — id est gentiles, infideles et idololatrias. Illo enim tempore fere soli circumcisi, id est Judæi et proselyti, erant fideles, Deique veri cultores; incircumcisi, erant gentiles et infideles.

Tropologice S. Hieronymus: «Cor, ait, circumcidium cultello Dei, et aufertur de corde nostrum preputium, quando turpes cogitationes nequam exeunt de corde nostro, nec de nobis dic-

virginitatem B. Mariæ, teste Canisio lib. II *Mariol.* cap. vi. Quocirca ter hinc clausa dicitur porta hæc, ut significetur Dei parvam virginem fore ante partum, in partu, et post partum, ait Galatinus, lib. VII *De Arcan. fidei*, cap. xv.

Denique B. Virgo vocatur porta Orientalis, quia, ut exponit, S. Ambrosius, libro *De Institut. virg.* cap. vii, generavit Christum, qui est sol iustitiæ, et cuius nomen est Oriens, *Zachar.* iii, 8. Hæc omnia paucis *serm.* et eleganter complexus S. Augustinus, *serm.* 14 *De Natali Domini*: « Quid, ait, est porta in domo Domini clausa, nisi quod Maria semper erit intacta? Et quid est: homo non transit per eam, nisi quia Joseph non cognovit eam? Et quid est quod Deus solus intrat et egreditur per eam, nisi quia Spiritus Sanctus imprægnavit eam? Et quid est quod clausa erit in æternum, nisi quia Maria virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum? Dicit ergo Maria: Port. facta. tum cæli, janua facta sum Filio Dei. Illi facta sum janua clausa, qui post suam resurrectionem ingressus est per ostia clausa, qui natus de ventre meo, me matrem dimisit intactam. Adimplevit ventrem meum divinitate, et uterum meum non evacuavit castitate: nec in conceptione inventa sum sine pudore, nec in parturitione inventa sum cum dolore. »

Symbolum porte Orientalis semper clausæ denotat utramque Virginis conceptionem fuisse inemeratam et immaculatam, scilicet tam activam, qua concepti et peperit Christum, cuius nomen est Oriens, *Zach.* iii, quam passivam, qua ipsa concepta et orta est quasi aurora consurgens, et mater Solis orientis. Quocirca sapienter et solenter D. Joannes d'Avila, nostri ævi in Hispania prædicator Apostolicus, et ex eo Noster P. Ribadeneira in *Vitis Sanctæ*, tractans de Conceptione B. Virg. die 8 decemb. ex crebra certaque experientia tradunt, singulare et efficax remedium contra tentationes carnis ad conservandam castitatem esse, si tentatus B. Virginem invocet, operumque ab ea poscat per immaculatam ejus conceptionem et angelicam puritatem, qua concepta est, et qua pariter ut virgo concepti Dei Filium; atque in honorem utriusque conceptionis hymnos vel preces aliquas recitet. Sane constat plures Sanctos per B. Virginem, domum virginitalis vel castitatis impetravisse. Ipsa enim est rubus ardens incombusus, *Eccl.* cap. iii, 2, qui uti a se, ita et a Mose, alisque sibi fidelibus flammæ concupiscentiæ repellit. Ipsa est fons sibi aliisque signatus, ac puteus aquarum viventium, quæ ardorem carnis restinguunt, *Cant.* iv. Ipsa filium inter spinas, ipsa sanctuarium Dei, ipsa altare thymiamatis, ipsa hortus conclusus, ipsa speculum sine macula, ipsa virga Mosis, ipsa vellus Gedeonis, ipsa turris eburnæ, ipsa pulchra ut luna, electa ut sol, ipsa terribilis demonibus ut castrorum acies ordinata. Hæc enim titulus B. Virgo a Patribus salutatur et ab Ecclesia in Litanis invo-

catur. Vide nostrum P. Canisium in *Mariol.*

Tropologicæ, porta hæc templi, id est cæli significat omnem gratiam, omnique donæ a cælis a Deo per B. Virginem, ut pote portam, ad nos descendere. Hæc enim porta non tantum est porta, sed et solium gloriæ Dei, puta thronus veri Salomonis, a quo omne bonum ad nos derivatur. Ipsa est arca testamenti, ipsa clypeus omnibus in se sperantibus, ipsa stella maris, ipsa dominæ, advocata, mediatrix nostra, ipsa urbs fortitudinis, ipsa civitas refugii, ipsa propitiatorium altissimi. « Ipsa Virgo virginum, Sancta sanctorum, lumen cæcorum, iustorum gloria, peccatorum venia, gratiæ inventrix, mediatrix salutis, restauratrix seculorum, reverenda Angelis, desiderata gentibus, Prophetis et Patriarchis præcognita, electa ex omnibus, prælata omnibus, » ait S. Bernardus, *epist.* 74. Ipsa navis insilitoris de longe portans panem, ipsa mater misericordiæ, ipsa signum magnum in cælo, ipsa prodigium et miraculum seculorum. Nam « illius est mater, cuius Deus est pater, » ait S. Bernardus, *serm.* 3 *super Missus est*: « Deum enim peperit, et de Deo concepit. » Idem *serm.* 3 in *Sabe, Regina*: « Propter hanc, ait, totus mundus factus est, et hæc gratia Dei plena est, et per hanc homo redemptus est, Verbum Dei caro factum est, Deus humilis et homo sublimis. »

Rursum porta hæc significat hominibus a terra in cælum per B. Virginem, quasi portam, intrandum et ascendendum esse. Quocirca ipsa vocatur scala Jacob, janua cæli, porta paradisi, mater salutis, domina Angelorum, regina mundi, Sanctissimæ Trinitatis filia, sponsa, parens; nimirum filia Patris, parens Filii, sponsa Spiritus Sancti. Hinc passim doctores docent medium efficacissimum ad assecurandam sibi æternam felicitatem esse, si quis cultui B. Virginis se addicat, ab ea que poscat dirigi rectis itineribus in viam portumque salutis. Ipsa enim est gloria Jerusalem, ipsa mulier amicta sole, habens in capite coronam stellarum duodecim. Ipsa mater, uti Christi, ita christianorum omnium, puta Ecclesiæ tam militantis, quam triumphantis. Exempla plurima hominum omnium per singula sæcula moderni plures, tam qui de B. Virgine, quam qui in catechismum scripsere, collegerunt. Denique S. Bernardus, *serm.* 4 *De Assumpt.*: « Sileat, ait, misericordiam tuam, Virgo beata, si quis est, qui invocantem te in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. » Et mox: « Quis ergo misericordiæ tue, o benedicta, longitudinem et latitudinem, sublimitatem et profundum queat investigare? Nam longitudo ejus usque in diem novissimum invocantibus eam subvenit universis. Latitudo ejus replet orbem terrarum, ut tua quoque misericordia plena sit omnis terra. Sic et sublimitas ejus civitatis supernæ invenit restorationem, et profundum ejus sedentibus in tenebris et in umbra mortis obtulit redemptionem. Per te enim cælum repleta,

tur: impinguaum est cor populi hujus, et auribus suis graviter audiverunt. Ergo et caro similiter circumcudatur, ut nequaquam faciamus terrena opera, quæ pro necessitate corporis facere compellimur, cibum capere, et potum et somnum, et uti vestibus: quæ tunc circumcidimus, si non ad delicias, et ad luxuriam, et ad inertiam, sed ad necessitatem naturæ, et corporis istius sustentaculum cuncta facimus. Qui bibit vinum propter stomachum, et frequentes infirmitates, et odit ebrietatem, circumcidit carnem suam, etc. Et sic circumcise ingrediamur Sanctuarium Dei. Audiant hoc Episcopi atque presbyteri, et omnis ordo Ecclesiasticus, ut non inducant filios alienos incircumcisos corde et carne, ne polluant domum ejus. »

ET OFFERTIS PANES MEOS, ADIPEM ET SANGUINEM. — « Offertis, » scilicet per alienigenas jam dictos. Ita Vatablus, qui censet hic taxari Judæos, quod cum ipsi deflexissent ad idola, in templum inducitur Gentilium sacerdotes, qui ritu suo idolis sacrificarent.

Simplicius Maldonatus explicat, *q. d.* Offertis mihi panes et victimas, quas ab alienigenis accepistis; hoc enim vetitum erat *Lev.* xxii, 25, ubi dicitur: « De manu alienigenæ non offeretis panes Deo vestro, et quicquid aliud dare voluerit, quia corrupta et maculata sunt omnia. »

8. POSUITIS CUSTODES OBSERVATIONUM MEARUM (hebraice מִשְׁמָרֵי מִצְוֹתַי *mismarai*, id est custodie meæ) IN SANCTUARIO MEO (scilicet in templo) VOBIS METIBUS, — id est pro vestro arbitratu, non pro mea voluntate. Nam posuistis custodes templi, qui in illud admittunt incircumcisos, quos ego nolui et vetui. Aliter Vatablus, *q. d.* Ordinastis sacerdotes Gentilium, qui templum vestrum custodirent in eoque sanctificationes, id est sanctas hostias, pro vobis offerrent.

10. SED ET LEVITE, QUI LONGE RECESSERUNT A ME IN ERRORE FILIORUM ISRAEL (*q. d.* Levite illi, qui cum Israelitis coluerunt idola, indeque in alia seclera prolapsi sunt) ET PORTAVERUNT INIQUITATEM SUAM. — Et significat *ideo, q. d.* Ideoque peccatam suæ iniquitatis reportarunt, scilicet captivitatem Babylonicam. Aliter Vatablus; vertit enim in futuro: *Lucent panem iniquitatis suæ*, quam eis inteno vers. 11 et 13, ut scilicet rejiciantur in gradum laicorum, sintque redituri et janitores templi.

Distinguunt hic Deus duo genera Levitarum, ait S. Hieronymus, scilicet unum eorum qui cum populo secuti sunt idola. Tempore enim Manassis, Achaz, aliorumque regum impiorum et idololatrum populus pariter fuit idololatra; et ex Levitis plurimi, ne gradu suo exciderent, captantes gratiam regis et populi, idolis serviebant, isque inter sacrificanda juxta suum gradum ministrabant. Alii vero constantes in fide et suo officio steterunt, malentes suo gradu et gratia regum et populi excidere quam conscientiam ledere. Hi vocantur hic filii Sadoe: fuit enim Sadoe verus et

fidelis Dei pontifex; et posteri ejus, qui patris virtutem secuti sunt, merito ejus filii tum progenie, tum imitatione nuncupantur.

Hæc ergo sancit et confirmat Deus ministerium sacerdotale, priores vero punit excludendo illos a sacerdotio, et deturbando eos ad officia vilissima ædituorum et lanionum ad macandas victimas. Hoc est quod subdit:

11. ERUNT IN SANCTUARIO MEO ENTUM, — *q. d.* Pro sacerdotali officio, ait S. Hieronymus, qui holocaustum, et victimas, omneque sacrificium offerre consueverant, redigantur in ultimum gradum, et erunt janitores domus in ignominiam sempiternam, ut ab universo populo intrante et exente videantur, de quem sublimi dignitate, ad quem ultimum gradum pervenerint. » Sic Ecclesia olim Episcopos et presbyteros lapsos in Avianismum alicuius hæresis, recipiebatur quidem ad penitentiam, sed privabat officio sacerdotali, et sepe redigebat ad communionem laicam: sed postea, invalescente lapsorum numero, multos in primitivo sacerdoti gradum restituit. Quod deplorant ait S. Hieronymus: « Quomodo, ait, sibi sacerdotale et pontificale assumunt fastigium, et audent offerre victimas Deo, cultores quondam idololorum? Sed, ut ardentissimum poëta testatur, quidquam multis peccator multum est, multitudine peccantium impetrabiliorem fecit impis veniam, ut qui redacti in laicos, pristina sacrelegii sui scelera deubarent deplorare, nunc resumpsi in pontifici solio sedeant, et rudent nobissimulate fidei nauceas, imo aperte fidei aperta compendia. Audiant igitur salutem sero, et observent præcepta omnipotentis Dei: Omnis alienigena incircumcisos corde, et incircumcistos carne, non ingredietur Sanctuarium meum, licet ille sit filius, licet cognatione sociatus. »

12. PRO EO QUOD MINISTRAYERUNT ILLIS, — quia si populo in idololatria servierunt, ideo illi, etiam ab idololatria revocato, perpetua servitute obstricti manebant, ait Maldonatus.

INCIRCO LEVAVI MANUM MEAM (id est elata manu juravi) SUPER EOS ET (id est quia, vel quod) PORTABUNT INIQUITATEM SUAM, — per hanc ignominiam, puta irregularitatis suæ penam jam dictam.

16. ET CUSTODIANT CUSTODIAM MEAM, — Hebraice est, *et custodiant custodiam meam*, id est fungantur per omnia officia sacerdotis: illi enim composit custodia templi et sacrorum. Ita Vatablus.

17. CUNQUE INGREDIENTUR PORTAS ATRII INTERIORIS, — id est atrii sacerdotum. Alii intelligunt Sanctum sanctorum, quasi hic præcipitur, ut pontifex illud expiatorem in die expiationis vestiat se tunica lineæ, uti præcepit *Deus Levit.* xvi, 2 et sequent. Sed Sanctum sanctorum non vocatur atrium.

VESTIBUS LINEIS. — Tunica enim lineæ erat vestis communium sacerdotum, ex lege *Exod.* cap. xxix, 8.

Illic mystice significatur nos mundum conscindere

debere tractare sancta Dei Sacramenta, ait S. Hieronymus.

NEC ASCENDET SUPER EOS QUIDAM LANEUM. — Linnam differt a lana, quod hæc est propria brutorum animalium vestis; linnam vero est nobilissimam plantam, quæ hominum industriis abdita asservatur. Unde Apuleius in *Apologia*: Lana, inquit, segnissimum corporis excrementum, pecori detracta, jam inde Orpheæ et Pythagoræ scitis profanus vestitus est. Itaque lana vestis videtur desidiarum alque segnitiei indicare: et in liquo saltem major multo diligentia significatur.

Secundo, mira est lini tenuitas atque subtilitas; quod valde perpendit Plinius in thorace illo, qui in Rhodiorem insula in templo Minervæ ostendebatur, cujus singula fila 365 filis constabant. Hieronymus etiam in id *Ezechielis* xvi: «Cinxi te bysso,» ait, tenuissima ex bysso fila texuntur in veste pontificis. Hoc aptum imprimis est, ut denotetur hanc mysticam vestem sanctitatis vestem, non crasso (quod aium) filo, sed tenui atque subtili esse extendendam.

Tertio, linnam ingentem utilitatem hominibus affert, orbem terrarum, ait Plinius, ultra citroque portat. Quibus verbis ponderat magna commoda, quæ ex lino ad navigationem sequuntur; vela enim, quibus naves uti solent, ex lino generatim conficiuntur. Unde linnam ipsum est præcipuum instrumentum, cujus ope ac subsidio maxima navigia tot ac tantis oneribus stipata, se mari committant, et in remotissima littora navigent. Ex semine parvo nascitur linnam quasi gracilis et humilis arvens, ut eo ingentes ope ac merces utilisimæ, ex aliis provinciis in alias advehantur. Quod mirifice representat quam utilis sit toti terrarum orbi Christi fidelium sanctitas, quæ secundo divini Spiritus flamine, celestes ope ac merces plane divinas ad barbaras etiam gentes, et longissime distitas nationes comportat. Summa etiam utilitas lini est, quod ex eo tentoria fiant et vela etiam in atriis, aut locis aliis patentibus tendi solita, quæ solis ardorem arceant. Non secus justorum sanctitas reipublicæ umbraculum est ab æstu, et vite humane forum spiritaliter inumbrat, ut salutaris homines vivat.

Quarto, magnus erat optimi lini, id est byssi, splendor et pretium. Siquidem Achaica byssus auri pondere vendebatur, ita ut uncia byssi centum argenteis nummis appenderetur, aut secundum novum monetæ valorem, centum decem; et libra duodecim unciis cœnstans mille et ducentos argenteos valeat; seu (nova ratione) 1390, quo pretio sericum in trigintas libras vendi solet. Quin addit Pausanias, Judæam byssum Achaica fuisse præstantiorem. Si igitur magnum ipsius splendorem cum ingenti pretio, et magnis ejus deliciis consideremus facile intelligimus, byssum apte deservire ad opes, gloriam atque delicias denotandas: quippe quæ res erat principum valde propria. Vide *Genes.* xii, 42, de byssina Josephi sola

in ipsius triumpho, et *Luc.* xv, 19, de divite avarè byssinis vestito. In eadem vero veste, prout est sanctitatis et religionis symbolum, hæc omnia optimam habent significationem. Nihil enim honorificentius, nihil præstantius, quæque gloriosius spiritu principali, quo Deus suos amicos confirmat. Nullæ sunt deliciae, quæ vere sanctitatis delicias ulla ex parte æquare possint; nullæ opes quæ cum ipsius opibus valeant comparari. Ita Alcazar in *Apos.* i, 13, not. 11. Alias linnam vestitus sacerdotalis causas recensit *Exod.* xxvii, 39.

ET INTRINSECUS, — in Sancto, adolendo thymiana, accendendo lucernas, et ponendo panes propositionis.

18. ET NON ACCINGENTUR IN SUDORE, — id est in ioco sudoris, q. d. Parte media corporis cingent se, non autem ad pectus, vel ad axillas, in quibus facile sudatur. Ita Chaldaeus, Hebræi, Maldonatus et alii.

Secundo et potius: «Non accingentur in sudore,» id est ita arde ut sudent. Ita Vatablus. Nam Septuaginta vertunt: *Non accingentur violento*, q. d. Non accingant se violentè et constrictè instar vincitorum; ne in ministeriis sacerdotalibus et Leviticis inhabiles fiant, et tenere et cedere victimas, atrahere quoque nequeant, et discurrere, ait S. Hieronymus.

19. CUMQUE EGREDIENTUR AD POPULUM, etc., VESTIENT SE VESTIMENTIS ALIIS (profanis et communibus), ET NON SANCIFICABUNT POPULUM IN VESTIBUS, — id est ne sanctificent populum, «qui ad sanctificationem se non preparavit, ut sit Dominus Nazareus,» ait S. Hieronymus; profana enim ex contactu sacrorum fiebant sacra, juxta legem *Exod.* xxx, 29. Ita Vatablus et Maldonatus. Vetal Deus sacra profanari, et ad profanos usus adhiberi, ne sacrorum majestas viscescat, fiatque toti vulgo communis.

20. CAPUT SEUM NON RADENT, NEQUE COMAM NUTRIENT, SED TONDENTES ATTENDENT. — Perperam hæc contra tonsuram monachorum torquet Hortensius Landus, lib. *De Persecutione barbarorum*. Pro quo nota: Sacerdotibus Judæorum prohibita fuit rasura, *Levit.* xxi, 5; non quod in se mala esset, sed quia minus decora, et ne viderentur similes sacerdotibus gentium, in quorum vicinia habitabant, qui toto capite raso idolis sacrificabant, ut patet ex epistola Jeremias, *Baruch.* v, 30. Quod idipsum ex se non esset malum patet, quia Ezechiel, qui erat sacerdos, jubetur a Deo radi, cap. v, 1; et, *Numer.* vi, Nazareus completo tempore voti jubetur radi. Hinc et Paulus rasus est, *Act.* xxi, 24. Ergo tantum eo viciniam idololatrarum prohibebantur sacerdotes Judæorum radi. Quæ forte causa erat cur tempore Optati Milevitani, S. Hieronymi et Ambrosii, christiani sacerdotes non raderent, sed tonderentur. Nam, adhuc ipsorum tempore, erant sacerdotes Isidis et Serapis, qui caput radebant, ut S. Hieronymus hic et S. Ambrosius, *epist.* 36, testantur. Postquam au-

tem illa causa cessavit, nil absurdi faciunt, qui ad aliquid sacrum significandum caput radent. Ita Bellarmus, lib. II *De Monachis*, cap. xi.

Moraliter, S. Gregorius, part. II *Pastor.* cap. vii, in fine: «Quia, inquit, cuncti qui præsumunt, habere quidem sollicitudines exteriores debent, nec animen vehementer his incumbere, sacerdotes recte et caput prohibentur radere, et comam nutrire, ut cogitationes carnis de vita subditorum, nec a se funditus ampuent, nec rursus ad crescendo nimis relaxent. Unde et bene dicitur: Tondentes tondent capita sua, ut videlicet curæ temporalis sollicitudinis et quantum necesse est provideant, et tamen ressecantur citius, ne immoderatus excrecant.»

24. STABUNT IN JUDICIIS MEIS, — legibus et præceptis meis insistent, ut ex illorum præscripto judicent, litesque dirimant.

25. QUE ALTERUM VIRUM NON HABUERIT (quæ secundo non nupsit) (1) IN QUIBUS CONTAMINABUNTUR, — q. d. Licetibi sacerdoti accedere ad funus patris officii et pietatis causa, ut non sepeliat, et hoc casu licetibi se legaliter contaminare, sive inducere sibi irregularitatem legalem, quæ ob funera contrahitur: hæc enim cedere debet pietati paternæ. Pugnifici vero nullum, ne patris quidem, funus prosequi licebat, vide dicta *Levit.* xxi, 11. Voluit Deus hæc sanctione avocare animos sacerdotum ab affectu humano, quo homines amant sanguine junctos et cognatos, ideoque in eorum morte lugent et plangent: nimirum voluit sacerdotibus ab hoc affectu esse liberos, ut animum totum a cognatis rebusque caducis, ad Deum et divinam transferrent, utque resurrectionem et æternitatem jugiter cogitarent, eorumque fidem atque spem et verbo et facto alios docerent. Hæc ergo de causa pontifex nec patrem, nec matrem lugere poterat: «Postulat enim, ait Philo, lib. II *De Monarchia*, lex in eo viro præstantiorem hominibus indolem; quippe qui Deo sit familiaris præ cæteris, velut in quodam divine humanæque naturæ confinio, ut hoc mediatore Deus propitiatur hominibus.»

Hæc sacerdotes veteris Testamenti, conjugis, filii et familie illicati: quid jam faciant sacerdotes et Episcopi novi Testamenti, quos Deus cælestis et illiberes esse voluit, ut a curis terrenis ad cælestia mentem transferrent, eamque totam in Deo bonique æternis deligerent? Quare sapienter monet S. Basilus in *Constit. monast.* cap. xliii: «Scientes itaque intolerabile detrimentum hujus erga cognatos affectus, fugiamus illorum curam, tanquam diabolicam ad nos impugnam armaturam.» Sed ecce, inquit doctor sapiens, hæc Satan invidens insidias ex latere ponit, dum cognatos pro filiis substituit, eosque curandos, et ex

(1) Cur vero sororis funeri, quæ viro nupsit, sacerdos interesse non possit, ea ratio est, quia nuptiali jure in viri familiam cooptata jam est, neque ad paternam domum pertinere existimatur.

imo sensim ad summum opum et dignitatum gradum provehentes esse suggerit; in illis extolledam et perpetuandam esse familiam; in illis conservandam et celebrandam apud posterum nomen. Ita nimirum:

Cum factor verum privaret semine clernm, Ad Satanae rotum successit turba nepotum.

Hæc est fraus, hic laqueus diaboli, hæc petra scandali, in quam non pauci alias boni impingunt, ut ab hoc cognatorum affectu se vinci et vinciri stant, iisque opes et status jugi cura et studio sine fine accumulunt, etiam e bonis Ecclesiæ, cum animæ et salutis suæ suorumque gravi periculo. Gliscit enim, serpit et crescit hæc cupiditas instar ignis latentis, quo magis illi indulgetur, tandemque fit insaturabilis, et in immane evadit incendium. Ita sacerdotes, qui celestes esse debebant, fiunt terreni, et summi fiunt imi: ita quos animo excelso omnia humana despiciere, illisque altiores esse, aliosque idipsum docere oportebat, ad ea conversi probabantur, mentemque sublimem ad infima hæc depriment.

O curvæ in terras animæ, et caelestium inanes!

Quam hi a Christi et priscorum patrum virtute degenerant! Non loquor de illis, qui consanguineis pauperibus subveniunt, vel eos qui digniores aut sibi et Ecclesiæ aptiores sperant: hoc enim si moderate fiat, pietati, charitati et prudentiæ est consentaneum, ut docet D. Thomas, II II part. *Quæst.* CLXXXIV, art. vii, ad 2. Loquor de iis qui non nisi affectum sequuntur, ideoque indignos promovent, vel dignos immodice locupletant.

Christus Dominus mortuus matrem unicam et dilectissimam, eamque pauperem non Josepho ab Arimathia, nobili et diviti; sed Joanni pariter pauperi commendavit. Christus cognatis suis, Jacobo et Joanni, non opes et delicias, sed calicem passionis suæ propinavit. Cum enim mater eorum pro eis interpellaret, diceretque: «Dio ut sedeat hic duo filii mei, unus ad dextram tuam, et unus ad sinistram in regno tuo; respondens Jesus dixit: Nescitis quid petatis? potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo,» *Matth.* xx.

S. Petrus vocatus a Christo, omnem carnalem erga uxorem et filiam Petronillam affectum exiit et deposuit, easque sanctas esse maluit, quam opulentas: unde cum uxor ad martyrium ducebatur, non alius egit, non aliud dixit, quam: «Heus tu, memento Domini,» uti refert Clemens Alexandrinus, lib. VII *Stromat.*

S. Paulus de Ecclesiasticis ita sancit, II *Tim.* ii, 4: «Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit.» Idem, *epist.* I ad *Timoth.* Episcopum Ephesi, cap. vi, 6.

taxat Ecclesiasticos, qui existimant quæstum esse pietatem : « Est enim, inquit, quæstus magnus pietas cum sufficientia, » græce *ἐπιρροή*, id est animus suis paucisque contento. « Nihil enim utilius in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti simus. »

S. Cyprianus a conjugio assumptus ad Episcopatum Carthaginiensem, adeo uxorem et liberos non ditavit, non exivit, ut bona sua in pauperes erogaret, curamque uxoris et filiorum plane a se abdicaverit, eamque Cæcilio presbytero commiserit, relinquens eis dolorem quæ tantum ad necessaria vite sufficeret, uti refert Pontius diaconus in ejus Vita.

Audi et sequere exemplum magni Augustini, de quo ita scribit Possidonius in Vita ejus, cap. ult. : « Nec suos consanguineos vel in proposito, vel extra constitutos, in sua vita et morte vulgi more tractavit. Quibus dum adhuc superasset, id si opus fuit, quod et cæteris erogavit, non ut divitias haberent, sed ut aut non, aut minus egerent. »

S. Hilarius Episcopus Pictavensis unicam filiam Abram nomine, quam ante Episcopatum in conjugio superasset, aspirantem ad conjugium adeo non promovit, ut ex adverso suavi exhortatione eam ad virginitatem Deo offerendam, vitamque religiosam capessendam inlitterit. Ita habet ejus Vita. Plura recensit Num. xxvii, in fine.

Præclare S. Gregorius, lib. VII *Moral.* cap. xiv, cum dixisset de nonnullis, qui mundum et mundana superant et calcant, de iis subdit : « Sed tamen adhuc vinculo carnalis cognationis obligati, dum amori propinquitatis indiscrete deserviunt, ad ea sæpe per affectum cognationum redeunt, quæ jam et cum proprio depectu subegerant : cumque plus quam necesse est carnis propinquos diligunt, retrahit exterioris carnis parente dividuntur. Quo itaque isti nisi in rete ambulat, quos a præsentis sæculo inchoata jam vite perfectio solverat, sed inordinatus amor terrene cognationis ligat? Hinc enim veritas dicit, *Luc. xxi* : Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. »

Quocirca recte S. Hieronymus ad *Heliodorum* : « Arius, inquit, iste pietatis, erga parentes et cognatos, a quo fides quæditur, Evangelii retundendus est muro : Mater mea, et fratres mei hi sunt, qui faciunt voluntatem Patris mei qui in cælis est. Si credunt Christo, faveant mihi pro ejus nomine pugnaturi : si non credunt, mortui sepeliant mortuos suos. »

Et Climachus, *grad. 3* : « Melius est, inquit, contristare parentes, quam contristare Dominum Jesum : hic enim nos creavit et salvavit, illi sæpe suos amando perdidit. Amor Dei, ipsiusque sanctum desiderium exstinguit in anima carna-

lea parentum amorum : qui autem utroque in uno corde claudi posse putat, is seipsum despicit. Ne te moveant tuorum lacrymæ, ne tu tibi ipsi æternas lacrymas parias. »

Quocirca Deus ipse, *Deuter. xxxiii, 11*, per Moysen Levitas veteris Testamenti collaudans, quod parentes et cognatos in deva et idola abeuntes occidissent, ideoque eis benedicens, ait : « Qui dixit patri suo, et matri suæ : Nescio vos; et fratribus suis : Ignoro vos, et nescierunt filios suos; hi custodierunt eloquium tuum, et pactum tuum servaverunt; judicia tua, o Jacob! et legem tuam, o Israel! Ponent thymiama in furore tuo, et holocaustum super altare tuum. Benedicte, Domine, fortitudini ejus, et opera manuum illius suscipe. »

Multo magis Levitæ novi Testamenti, sibi dicunt putent illud Christi : « Non veni pacem mittere, sed gladium; veni enim separare hominem adversus patrem suum, » etc., *Matth. x, 34*; gladio enim, id est vehementer ictu et conatu, opus est, ut quis affectum hunc erga parentes et cognatos, ita nature infixum, divellat et discindat. Rursum sibi dictum vident illud Dei ad Abraham : « Egrede de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram quam monstravero tibi, » *Gen. xii, 1*. Et illud : « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. » Hic enim inducitur (esto habuerit) in Scriptura, « quasi sine patre, sine matre, sine genealogia, » ut ait Apostolus, *Hebr. vii, 3*, ut indicet sacerdotes parentum oblivisci debere, ac si cælestes et de cælo lapsi essent. Sic enim hoc viscoso cognationis glutino expedit, omnes suas curas in communibus Ecclesie commodis, uti obligantur, curandis defigunt.

Posteriori ævo proximis et omnibus sæculis celebrandum hæc in re exemplum dederunt plures Romani Pontifices, ut alios innumeris inferioris classis et notæ præteream. Benedictus XII Pontifex anno Domini 1344, nullum e suis propinquis ad ullum Ecclesie munus promovit, dicens, « Pontificem non habere propinquos, » eum enim quasi Melchisedech terra et hominibus esse celsiorem. Qua de causa tante omnibus fuit venerationi, tamque charus, ut eo post annum septimum defuncto, funus ipsius uberrimis universorum lærymæ celebratum sit. Par ei fuit Benedictus XI, anno Domini 1303, qui matrem pauperem ad se accedentem gratulationis causa, illeque cultiori habitu indutam, agnoscere noluit, dicens : « Ille non est mater mea; nam mater mea inops est, nec sumptus habet ad tam pretiosas vestes comparandas. » Quibus illa verbis icta, et pudore suffusa abscessit; sed paulo post propriis et tenuibus vestibus induta rediit, ac tum Pontifex surgens e sede : « Hæc, ait, est mater mea, non illa prior, » inter que verba amanter eandem amplectus est. Suppar his fuit Nicolaus IV, anno Domini 1288, qui in cognatos ita affectus erat, ut iis nil se plus debere diceret quam cælestis hono. Ita Pla-

tina, Baronius, et alii in Vitis eorumdem. Ex adverso probo viris sanctis datum est, quod promissus plus æquo essent addicti; imo iidem divitiarum sensere vindictam, seroque errorem suum agnovērunt et damarunt.

Memorabile existat exemplum in S. Udalrico Augustino Episcopo, qui anno Domini 971, episcopatum resignans in Adalberonem nepotem suum, hinc sapientia et virtutibus conspicuum, morturus ad Dei judicium raptus, per visum accepit se ea de causa poenis purgatoris mancipandum. Audi autorem *Vite* ejus, cap. xxvi : « Quadam die quasi de gravi somno expergefactus, ei assidentibus ait : Heu, heu, quod meum nepotem Adalberonem unquam vidi : quia pro eo quod ei secundum suum desiderium consentiebam, noluit (coilites) me impunitum in suum recipere consortium. » Quocirca Udalricus post mortem purgatorum subit, et nepos ejus Adalbero anno sequenti repentina morte extinctus est. Hæc recensens Cardinalis Baronius, merito hoc epiphonema subjungit : « Potentissimum diaboli telum est amor filiorum, quo etiam Sanctos appetit, quod, secundum Apostolum, nemo carnem suam odio habet, sed fovet et nutrit eam. » Sane crebro nepotes suis patris Prælati nimis iis indulgentibus, multatim molestiarum, litium, bellorum, et non raro infamie, melancholie, morborum ac mortis presentis, utinam non et æternæ, sunt origo et causa : cujus rei exempla funesta hoc sæculo vidimus multa, eaque illustra. Expergiscimini, Ecclesiastici, evigilate, Prælati : herorum filii, et nepotes, noxæ. « Filii hominum, ut quid diligitis vanitatem, et queritis mendacium? Quid prodest homini, si nepotibus universum mundum lucretur, anime vero suæ detrimentum patiat? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? » inquit æterna Veritas, et Sapientia summa. Facite ergo in vita, quod in hora mortis, in die judicii (in quo frater non redimet, nec redimet nepos?) in horizonte, inquam, æternitatis operibus fecisse. O Jesu dulcissime! da nobis hanc sapientiam, ordinam in corde nostro charitatem, ut parentes et cognatos non nisi secundum te, per te, in te et propter te diligamus; ut dum eos diligimus, eos in te, et te in ipsis, uti lex tua sancta jubet, diligamus.

26. Et postquam fuerit emundatus (ab hac inmunditia legali) septem dies numerabuntur ei, — ante quam liceat ei ad ministerium sacerdotale accedere. Hæc nova est sanctio in novo templo : nam in Levitico nil tale præscribitur. Ita Vatablus. Alter R. Salomon et Maldonatus, *g. d.* « Postquam fuerit emundatus, » id est separatus a mortuo, « septem dies numerabuntur ei, » quibus exierit, hoc liceat ei ad altare accedere.

27. In die introitus sui (quo die primum introiit templum) offerret pro peccato suo — decimam partem (phi simile, uti tradunt Hebræi, et lex ipsa præscribit, *Levit. vi, 20*.

28. Non erit autem eis hereditas. — Sic legendum est cum S. Hieronymo in *Comprt.* et Romanis, scilicet cum negatione non. Mæ ergo quidam codices eam tollunt, et legunt affirmative. Constat enim sacerdotes non habuisse hereditatem in Israel : ita enim præcipit lex, *Leut. xviii, 1*; unde subdit :

Ego enim possessio eorum. — *g. d.* Possidentur sacerdotes meas, non hereditates, sed victimas, oblationes et primitias mihi debitas, et a populo dandas.

Moraliter egregie S. Hieronymus Nepotianum clericum instruit dicens : « Igitur clericus, qui Christi servit Ecclesie, interpretatur primo vocabulum suum, et nominis definitione prolata, natus esse quod dicitur. Sic enim *κλῆρ* græce, *sors* latine appellatur : propterea vocantur *clericus*, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est pars, clericorum est. Qui autem vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, ut et ipse possident Dominum et possideatur a Domino. Qui Dominum possidet, et cum Propheta dicit : Pars mea Dominus, nihil extra Dominum habere potest. Quod si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars ejus non erit Dominus : verbis gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, si varias suppellectilem, cum istis partibus Dominus pars ejus fieri non dignabitur. Si autem ego pars Domini sum, et funiculus hereditatis ejus, nec accipio partem inter cæteras tribus, sed quasi *Levit.* et sacerdos vivo de decimis, et altari serviens altaris oblatione sustentor : habens victimam et vestium, his contentus ero, et nudam cruceam nudus sequar. Obsequo itaque te, et repetens iterum iterumque monebo; non officium clericatus genus antique militie putes, id est ne lucra sacculi in Christi queras militia, ne plus habes, quam quando clericus esse coepisti, et dicitur tibi : Cleri eorum non proderunt eis. Nonnulli enim sunt ditiores monachi, quam fuerant seculares, et clerici, qui possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete et fallace diabolo non habuerant : ut suscipiet eos Ecclesia divites, quos mundus tenuit ante mendicos. Mensulam tuam pauperes et peregrini, et cum illis Christianis convivā noverit. Negotiatorem clericum, et ex inope divitem, ex ignobili gloriosum, quasi quamdam pestem fuge. Ignominia sacerdotis est, propriis studere divitiis. Natus in paupere domo, et in tugurio rusticano, qui vix milio et cibario pane regentem saturare ventrem poteram, nunc similem et mella fastidio : novi et genera et nomina piscium, in quo litore concha lecta sit, calleo : saporibus avium discerno provincias, et ciborum mare raris, ac novissime damna ipsa collectant. »

29. Victimam et pro peccato. — Querit S. Hieronymus cur Propheta hic repetat ea, quæ sancta sunt in Levitico, ac respondet : « Ut videlicet quæ in mentibus hominum sunt, vel legendi ne-

gligentia, vel audiendi contemptu et oblivione deleta; viva voce innoventur, quæ non sint scripta calamo et atramento, sed spiritu et verbo Dei, » scilicet mystice et spiritualiter.

ET OMNE VOTUM. — Hebraice כל חכרם כל חכרם, id est ut Aquila, Symmachus et Theodotus, omne anathema. Vide de cherem et anathemate dicta Levit. XXVII, 28.

30. ET PRIMITIVA OMNIUM PRIMOGENITORUM. — Est pleonasmus: eadem enim sunt primitiva, quæ primogenita, *g. d.* Primitias omnes, sive animalium quæ pecora gignunt, sive fructuum, quos profert tellus, puta primitias vini, olei, frumenti obtinebunt sacerdotes.

ET PRIMITIVA CIBORUM VESTRORUM. — Hebraice, *pastarum vestrarum*, id est panum confectorum ex primitiis frugum vestrarum. Primitias enim panum offerrebant sacerdotes in Pentecoste.

Allegorice, ex hoc loco, et ex Levitico, ac Num. XVIII, 11 et seq., docet S. Clemens primitias omnium rerum dandas esse sacerdotibus et Episcopis: « Episcopum, inquit, oportet ut patrem diligere, ut regem metere, ut dominum honorare, offerendo in benedictionem vestram fructus vestros, et opera manuum vestrarum: tribuendo, inquam, ut sacerdoti Dei primitias vestras, et decimas vestras, primitias frumenti, vini, olei, pomorum, lanae, et quidquid Dominus Deus vobis suppeditat: et erit oblatio tua accepta in odorem suavitatis Domino Deo tuo; et benedictus Dominus operibus manuum tuarum, et multiplicabit bona terre tue: quia benedictio super caput imperientis. » Ita ipse lib. II *Constit. Apostol.* cap. XXXIV.

UT REPONAT BENEDICTIONEM. — Hebraice: *Ut requiescere faciat benedictionem, g. d.* Dabis primitias Deo, id est Dei sacerdoti, ut Deus benedicat domui tuæ dando tibi frugum, quarum primitias ei obtulisti, abundantiam, eamque jugem et stabilem: hoc enim significat vox *requiescere*.

31. OMNE MORTIFICARE. — Hæc vetantur omnibus, etiam laicis, Levit. v, 2 et seq. Sed maxime sacerdotibus: hos enim decet ceteris esse puriores et sanctiores.

Mystice, Lyranus in fine libri: « Describitur, ait, sacerdotum genus, habitus, modus, victus et actus. » Circa *primum*, etc., dicitur quod sint filii

Sadoc, qui interpretatur *justus*: et per hoc designatur, quod Ecclesie ministri debent esse per imitationem specialem filii Christi, qui dicitur antonomastice *Justus*, *Isai. XLV*: « Forate, caeli, desuper, et nubes, » etc. Unde Joannes Apostolus de se, et sibi similibus dixit I *epist.* cap. III: « Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, et simus. » Quantum ad *secundum*, dicitur quod habeant vestes lineas, per quas in ministris Ecclesie designatur mentis et corporis puritas. Et subdit: quod femoralia linea operiant turpitudinem carnis suæ: per quod significatur, quod in ministris Ecclesie nihil turpitudinis aut dissolutionis in verbo, gestu, vel facto debeat apparere. Unde dicitur *Exodi XIX*: « Sacerdotes qui accedunt ad me, sanctificentur, ne percussam eos. » Dicitur etiam supra de sacerdotibus, quod in albis vestibus ministrent in templo, et in aliis habitent cum populo: quod impletum videtur in novæ legis sacerdotio. Quantum ad *tertium*, dicitur quod sacerdotes comam non nutriant, sed attendentes tondeant. Per quod significatur tonsura clericalis in ministris novæ legis. Quantum ad *quartum* vero, dicitur quod sacerdotes non comedant captum a bestia, nec per se mortuum. Per quod designatur, quod ministri Ecclesie non debent de rapina, vel alio illicito vivere. Item de sacerdotibus dicitur, quod vinum non bibant quando ingressuri sunt templum. Per quod intelligitur, quod in ministris Ecclesie esse debet sobrietas, et potissime quando debent celebrare. Tunc enim in eis requiritur non solum jejunium Ecclesie, sed etiam naturæ. Quantum ad *quintum*, dicitur quod celebrent divinum Officium, et quod doceant populum, quid sit mundum et immundum, et quod in dubiis determinent quid sit tenendum. Per quod designatur, quod in ministris Ecclesie debet esse devotio, ad debite celebrandum divina; et sacræ Scripturæ cognitio, ad docendum populum, quæ sunt hec, et quæ illicita, et ad determinandum quæ in dubiis sint tenenda. Ista tamen cognitio major requiritur, secundum quod aliquis in Ecclesie gradu majori constituitur. Propter quod de ignorantibus dicitur, *Os. IV*: « Quia repulisti scientiam repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. »

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Transit ab idea et fabrica templi ad urbis et terræ sanctæ divisionem et dimensionem. Sicut ergo Josue ingressus terram promissam eam Hebræis divisit, ita jubet hic Deus visum post reditum e Babylone, eandem rursus dividi ea ratione et mensura, quam hic prescribit. Itaque hoc capite vocat Jerusalem in quatuor portiones, quarum primam deputat sacerdotibus et templo, vers. 5.; secundam Levitis, vers. 5.; tertiam civitati et civibus, vers. 6.; quartam principi, vers. 7. Porro terræ Israel dimensionem, et per duodecim tribus distributionem prosequitur sequentibus tribus capitibus, usque ad finem libri. Unde, vers. 9., sancit leges justitiæ, præsertim ut justa sint pondera, ac, vers. 13., leges religionis de primitiis et victimis, et nominatim, vers. 18 et sequent. de sacrificiis, primo mense, et in Paschate, et vers. 23, in festo Scopæopæia offerendis.

1. Cumque cœperitis terram dividere sortito, separate primitias Domino, sanctificatum de terra, longitudine viginti quinque millia, et latitudine decem millia: sanctificatum erit in omni termino ejus per circuitum. 2. Et erit ex omni parte sanctificatum quingentes per quingentos, quadrifariam per circuitum: et quinquaginta cubitis in suburbana ejus per gyrum. 3. Et a mensura ista mensurabis longitudinem viginti quinque millium, et latitudinem decem millium, et in ipso erit templum, Sanctuariumque sanctorum. 4. Sanctificatum de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarii, qui accedunt ad ministerium Domini: et erit eis locus in domos, et in sanctuarium sanctitatis. 5. Viginti quinque autem millia longitudinis, et decem millia latitudinis erunt Levitis, qui ministrant domui: ipsi possidebunt viginti gazophylacia. 6. Et possessionem civitatis dabis quinque millia latitudinis, et longitudinis viginti quinque millia, secundum separationem sanctuarii, omni domui Israel. 7. Principi quoque hinc et inde in separationem sanctuarii, et in possessionem civitatis, contra faciem separationis sanctuarii, et contra faciem possessionis urbis: a latere maris usque ad mare, et a latere Orientis usque ad Orientem: Longitudinis autem juxta unamquamque partem a termino Occidentali usque ad terminum Orientalem. 8. De terra erit ei possessio in Israel: et non depopulabuntur ultra principes populum meum: sed terram dabunt domui Israel secundum tribus eorum. 9. Hæc dicit Dominus Deus: Sufficiat vobis, principes Israel: iniquitatem et rapinam intermittite, et judicium et justitiam facite, separate confinia vestra a populo meo, ait Dominus Deus. 10. Statera justa, et ephi justum, et batus justus erit vobis. 11. Ephii, et batus æqualia, et unius mensuræ erunt: ut capiat decimam partem cori batus, et decimam partem cori ephi: juxta mensuram cori erit æqua libratio eorum. 12. Siclus autem viginti obolos habet. Porro viginti sicli, et viginti quinque sicli, et quindecim sicli, unam faciunt. 13. Et hæc sunt primitiæ, quas tolletis: sextam partem ephi de eoro frumenti, et sextam partem ephi de eoro hordei. 14. Mensura quoque olei, batus olei, decima pars cori est: et decem bati eorum faciunt: quia decem bati implent eorum. 15. Et arietem unum de grege ducentorum, de his quæ nutriunt Israel in sacrificium, et in holocaustum, et in pacifica, ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus. 16. Omnis populus terræ tenebitur primitiis his principi in Israel. 17. Et super principem erunt holocausta, et sacrificium, et libamina in solemnitatibus, et in calendis, et in sabbatis, et in universis solemnitatibus domus Israel: ipse faciet pro peccato sacrificium, et holocaustum, et pacifica ad expiandum pro domo Israel. 18. Hæc dicit Dominus Deus: In primo mense, una mensis, sumes vitulum de armento immaculatum, et expiabis sanctuarium. 19. Et tollet sacerdos de sanguine quod erit pro peccato: et ponet in postibus domus, et in quatuor angulis crepidinis altaris, et in postibus portæ atrii interioris. 20. Et sic facies in sexta mensis, pro unoquoque qui ignoravit, et errore deceptus est, et expiat...